

รายงานการศึกษาส่วนบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง ความเสมอภาคในครอบครัวและการสมรส:
กฎหมายไทยภายใต้กรอบสากล

จัดทำโดย นางพรสม เปาปราโมทย์
รหัส ๕๐๔๖

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ ๕ ปี ๒๕๕๖
สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ
ลิขสิทธิ์ของกระทรวงการต่างประเทศ

รายงานการศึกษาส่วนบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง ความเสมอภาคในครอบครัวและการสมรส: กฎหมายไทยภายใต้กรอบสากล

จัดทำโดย นางพรสม เปาปราโมทย์
รหัส ๕๐๔๖

หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ ๕ ปี ๒๕๕๖
สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ
รายงานนี้เป็นความคิดเห็นเฉพาะบุคคลของผู้ศึกษา

เอกสารรายงานการศึกษาส่วนบุคคลนี้ อนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนักบริหารการทูตของกระทรวงการต่างประเทศ

ลงชื่อ .....

(อาจารย์ ดร.เดชา ตั้งสีฟ้า)
อาจารย์ที่ปรึกษา

ลงชื่อ .....

(เอกอัครราชทูต อุ่ม เมลาพันธ์)
อาจารย์ที่ปรึกษา

ลงชื่อ .....

(รองศาสตราจารย์ ดร.ขจิต จิตตเสวี)
อาจารย์ที่ปรึกษา

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

สังคมไทยแม้จะมีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม มีการเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตของคนในสังคม ยอมรับกติกาสากลตามหลักการประชาธิปไตย การเคารพสิทธิมนุษยชน มีการลงนามรับรองพันธกรณีระหว่างประเทศหลายฉบับ โดยในด้านการส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชาย ประเทศไทยได้ลงนามรับรอง อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women) เมื่อปี ๒๕๒๘ แต่ในสภาพข้อเท็จจริงยังพบปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างหญิงชาย โดยเฉพาะในด้านกฎหมายที่เกี่ยวกับครอบครัวและการสมรส ซึ่งแม้ประเทศไทยจะได้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่ขัดต่ออนุสัญญาฯ ไปจำนวนหนึ่ง แต่ก็พบว่ายังมีกฎหมายที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอยู่อีก ทั้งนี้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการสร้างความเสมอภาคระหว่างหญิงชายตามอนุสัญญาฯ ต่อไป

ในการเข้าร่วมเป็นภาคีของประเทศไทยเมื่อปี ๒๕๒๘ ประเทศไทยได้มีข้อสงวนในการปฏิบัติตามอนุสัญญาฯ จำนวน ๗ ข้อ โดยมี ข้อ ๑๖ เรื่องความเสมอภาคในครอบครัวและการสมรส รวมอยู่ด้วย หลังจากนั้น ได้มีการขอยกเลิกข้อสงวน ๖ ข้อ เหลือเพียงข้อ ๒๙ เรื่องการให้อำนาจศาลโลกในการตัดสินกรณีพิพาท ที่ยังคงขอสงวนไว้ โดยข้อสงวนที่ขอยกเลิกล่าสุดคือ ข้อ ๑๖ ซึ่งยกเลิกไปเมื่อ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๕

ความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในครอบครัวซึ่งเป็นประเด็นที่ปรากฏอยู่ในข้อ ๑๖ ของอนุสัญญาฯ เนื้อหาระบุถึงการที่รัฐภาคีจะต้องขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในเรื่องที่เกี่ยวกับการสมรสและความสัมพันธ์ในครอบครัว ได้แก่ สิทธิในการสมรส การเลือกคู่ครอง การขาดจากการสมรส ความรับผิดชอบในฐานะบิดามารดา สิทธิและความรับผิดชอบต่อบุตร การเลือกใช้นามสกุล การประกอบอาชีพ การจัดการทรัพย์สินของครอบครัว

วัตถุประสงค์ในการศึกษาของรายงานฉบับนี้ คือเพื่อศึกษาความก้าวหน้าในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในครอบครัวและการสมรส ตามแนวทางของอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ และให้ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานของสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการปฏิบัติตามอนุสัญญาฯ และนำไปสู่การสร้างความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในครอบครัว

ผลจากการศึกษากฎหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในครอบครัวและการสมรส ภายใต้กรอบอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ข้อ ๑๖ พบว่าก่อนการเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาฯ ดังกล่าว กฎหมายส่วนใหญ่กำหนดสิทธิและความรับผิดชอบของผู้หญิงกับผู้ชายเช่นเดียวกัน เช่น เงื่อนไขการหมั้น การสมรส ความรับผิดชอบในครอบครัว แต่ก็มีกฎหมายอีกหลายฉบับที่ในขณะนั้นยังมีบทบัญญัติที่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติต่อสตรี ซึ่งประเทศไทยก็ได้มีการปรับปรุงแก้ไขมาโดยตลอด โดยจากการศึกษาพบว่าจนถึงปี ๒๕๕๕ ซึ่งเป็นปีที่ประเทศไทยขอลงนามข้อสงวนข้อที่ ๑๖ ได้มีการแก้ไขกฎหมายจำนวน ๗ ฉบับ ได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๕ เรื่องการเรียกค่าทดแทนจากผู้ร่วมประเวณีหรือ

ข่มขืนคู่หมั้น มาตรา ๑๕๑๖ เรื่องเหตุหย่า พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.๒๕๓๕ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๗๖ เรื่องการข่มขืน พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๐ พระราชบัญญัติชื้อบุคคล (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๘ พระราชบัญญัติค่านำหน้านามหญิง พ.ศ. ๒๕๕๑

อย่างไรก็ตาม กฎหมายหลายฉบับยังคงมีการเลือกปฏิบัติ เช่น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๕๓ เรื่องการสมรสใหม่ พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. ๒๕๐๘ เรื่องการขอสัญชาติของสามีชาวต่างชาติ และกฎหมายเกี่ยวกับการทำแท้ง ซึ่งกฎหมายที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขเหล่านี้ มีประเด็นที่คนในสังคมยังมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน

การเลือกปฏิบัติส่วนใหญ่พบว่ามีลักษณะของการยกเว้นให้กับผู้ชาย และเคร่งครัดกับผู้หญิง โดยเฉพาะเมื่อเกี่ยวข้องกับเรื่องทางเพศ โดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องควบคุมพฤติกรรมของผู้หญิง ขณะเดียวกัน สังคมก็ยังผูกพันผู้หญิงไว้กับบริบทในบ้าน ทำให้กฎหมายบางฉบับ เช่น ค่านำหน้านามเดิมระบุให้เห็นว่าผู้หญิงนั้นสมรสแล้วหรือยัง ซึ่งสภาพภพนั้นถูกนำมาขยายในเรื่องโอกาสในการทำงาน เนื่องจากสถานประกอบการและโรงงานมีแนวโน้มจะเลือกผู้หญิงโสดเข้าทำงานมากกว่าคนที่สมรสแล้ว เพราะทราบดีว่าผู้หญิงที่มีครอบครัวจะไม่สามารถใช้เวลาทุ่มเทให้กับงานได้มากเท่าคนโสด เนื่องจากมีภาระงานบ้าน

การมีกฎหมายรับรองสิทธิความเสมอภาคระหว่างหญิงชายถือเป็นเส้นแบ่งสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจของรัฐบาลที่ดำเนินการตามอนุสัญญาฯ แต่ในทางปฏิบัติที่สังคมจะมีความเสมอภาคระหว่างเพศได้อย่างแท้จริงยังมีสิ่งที่รัฐจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องอีก ได้แก่ การบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง การปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมให้เอื้อต่อการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมาย รวมทั้งรัฐต้องสร้างพื้นฐานความเข้าใจเรื่องการเคารพสิทธิของประชาชนและปรับแก้เจตคติที่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการบรรลุเป้าหมายความเสมอภาคระหว่างหญิงชายตามอนุสัญญาฯ

ข้อเสนอแนะต่อการส่งเสริมความเสมอภาคในครอบครัวและการสมรส ได้แก่

๑) ควรมีการศึกษา สำนวญกฎหมายลำดับรอง ซึ่งออกเป็นกฎ ระเบียบปฏิบัติ ซึ่งกระจายอยู่ในหน่วยงานองค์กรต่างๆ เพื่อไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติต่อสตรี

๒) ควรส่งเสริมให้สตรีได้มีโอกาสทำหน้าที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งมีการส่งเสริมความเข้าใจเรื่องมิติหญิงชายให้แก่บุคลากรทั้งหญิงและชายในกระบวนการยุติธรรม

๓) หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบคือ สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว ยังคงมีภารกิจที่จะต้องเป็นผู้ประสานงานหลักในการผลักดันการแก้ไขกฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อสตรี

๔) สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว ควรร่วมกับหน่วยงานด้านกฎหมาย หน่วยปฏิบัติ และสถาบันทางวิชาการ ทำการศึกษาวิจัยปัญหา ผลกระทบและนำเสนอทางออกในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อสตรีที่ยังคงค้างอยู่และที่อาจพบภายหลัง

๕) สำหรับกฎหมายที่ยังค้างอยู่ ๓ เรื่องนั้น ประเด็นการขอสัญชาติของสามีต่างด้าว จำเป็นต้องมีการศึกษาในส่วนที่เป็นความหวังใจของฝ่ายความมั่นคง พร้อมกับประเด็นสิทธิมนุษยชน และการส่งเสริมสัมพันธภาพในครอบครัว ส่วนกฎหมายการสมรสใหม่ของสตรีเป็นประเด็นทางการแพทย์เกี่ยวกับการพิสูจน์ความเป็นบิดาของบุตร และในส่วนกฎหมายทำแท้ง เนื่องจากมีประเด็น

เกี่ยวกับศีลธรรมและศาสนา จึงควรทำการศึกษาทั้งในส่วนทางการแพทย์ และเสนอทางออกตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ของสังคม

๖) กฎหมายที่ได้รับการแก้ไขแล้วควรได้รับการเผยแพร่ ทำความเข้าใจไปสู่ประชาชน เพื่อให้ทราบข้อกฎหมาย เข้าใจความเป็นมาของกฎหมาย เหตุผล ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ตามสิทธิดังกล่าว

๗) สนับสนุนผลักดันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้จัดเก็บข้อมูลจำแนกเพศ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์สถานการณ์ความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย และสนับสนุนการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย รวมทั้งเป็นการติดตามผลการบังคับใช้กฎหมาย

๘) ควรมีกฎในรูปคณะกรรมการติดตามการดำเนินการตามอนุสัญญาฯ ซึ่งมีองค์ประกอบคือ ผู้แทนหน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน และนักวิชาการ ร่วมในการติดตาม ส่งเสริมเร่งรัดการดำเนินงานตามอนุสัญญาฯ รวมทั้งการจัดทำรายงาน

๙) การปรับฐานคิดในเรื่องมิติหญิงชายจะต้องเริ่มต้นเรียนรู้ตั้งแต่เด็ก ดังนั้น สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัวต้องร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการในการปรับหลักสูตรการศึกษา เพื่อให้ทั้งเด็กหญิงและเด็กชายเข้าใจในเรื่องสิทธิมนุษยชน การเคารพสิทธิของคนต่างเพศ ต่างศาสนา ต่างเชื้อชาติ และขจัดอคติที่สังคมเคยหล่อหลอมบทบาทหญิงชาย ซึ่งจะทำให้สังคมในอนาคตมีผู้หญิงและผู้ชายที่เติบโตมาด้วยความเข้าใจ ทั้งในบริบทครอบครัว ชุมชน และสังคม และร่วมมือสนับสนุนกันและกันในการพัฒนาประเทศต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำรายงานเรื่อง ความเสมอภาคในครอบครัวและการสมรส: กฎหมายไทยภายใต้กรอบสากล ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความกรุณาของท่านอาจารย์ที่ปรึกษาทั้งสามท่าน ได้แก่ เอกอัครราชทูตอู๋ม เมาลานนท์ รองศาสตราจารย์ขจิต จิตตเสวี และอาจารย์เดชา ตั้งสีฟ้า ที่กรุณาให้ข้อชี้แนะในการศึกษาค้นคว้าข้อมูล การวิเคราะห์และการเขียนรายงานเพื่อให้เป็นการศึกษาที่มีความชัดเจน และเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายตามแนวทางอนุสัญญาฯ

นอกจากนี้ การจัดทำรายงานนี้อาจสำเร็จได้หากไม่ได้รับความร่วมมือในการให้ข้อมูลจากหัวหน้าและเจ้าหน้าที่กลุ่มการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิสตรี สำนักส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชาย สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว รวมทั้ง การให้ความช่วยเหลือในกระบวนการการศึกษาทั้งหมดจากเจ้าหน้าที่ของสถาบันทเวะวงศ์วิโรปกรณ์

ผู้ศึกษาจึงขอขอบคุณทุกท่านที่ได้กรุณาสนับสนุนการจัดทำรายงานจนสำเร็จลุล่วงด้วยดีมา ณ
ที่นี้

พรสม เปาปราโมทย์

สิงหาคม ๒๕๕๖

สารบัญ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ง
กิตติกรรมประกาศ	๗
สารบัญ	๗
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ภูมิหลัง / ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการศึกษา	๔
๑.๓ ขอบเขตการศึกษา วิธีการดำเนินการศึกษา และระเบียบวิธีการศึกษา	๔
๑.๔ ประโยชน์ของการศึกษา	๔
๑.๕ นิยามศัพท์	๕
บทที่ ๒ แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	๖
๒.๑ แนวคิด	๖
๒.๒ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	๙
๒.๓ สรุปกรอบแนวคิด	๑๐
บทที่ ๓ ผลการศึกษา	๑๑
บทที่ ๔ บทสรุปและข้อเสนอแนะ	๒๓
๔.๑ สรุปผลการศึกษา	๒๓
๔.๒ ข้อเสนอแนะ	๒๔
บรรณานุกรม	๒๗
ภาคผนวก	๒๘
ก อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: CEDAW)	๒๙
ข แนวคิดสตรีนิยม	๔๐
ค งานวิจัยและสำรวจที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของผู้หญิงในการมีส่วนร่วมระดับ บริหารและท้องถิ่น	๔๒
ประวัติผู้เขียน	๔๔

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ภูมิหลัง / ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

๑.๑.๑ อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women)

ในสภาพการณ์ปัจจุบัน แม้สังคมไทยจะมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยยึดกติกาพื้นฐานตามหลักการประชาธิปไตย คือการเคารพสิทธิของบุคคล การให้เสรีภาพภายใต้กรอบของกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน แต่ในทางปฏิบัติ ยังคงพบความเหลื่อมล้ำระหว่างบุคคลจากความแตกต่างด้านเพศ หรือความเป็นหญิง ความเป็นชาย ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรม มีการเลือกปฏิบัติในมิติต่างๆ เช่น การศึกษา การจ้างงาน การเลื่อนตำแหน่ง เป็นต้น มีผลให้ผู้หญิงถูกกีดกันจากการได้รับประโยชน์ โอกาสและการเข้าถึงสิทธิที่ควรจะได้รับอย่างเท่าเทียมกับผู้ชายในฐานะที่เป็นมนุษย์เช่นเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตาม การทำความเข้าใจกับคนในสังคมให้เห็นถึงประเด็นการเลือกปฏิบัติไม่ใช่เรื่องง่ายนัก ตรงกันข้ามคนในสังคมจำนวนมากยังคงยึดติดอยู่กับเจตคติดั้งเดิม ซึ่งผลที่เกิดขึ้นคือผู้หญิงไม่ได้รับโอกาสเท่าที่ควร

สภาพความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้หญิงและผู้ชายในสังคม ที่ยังมีปรากฏให้เห็นอยู่เสมอนี้ เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วทุกสังคมในโลก ทำให้องค์การสหประชาชาติโดยความร่วมมือของประเทศสมาชิกได้มีการจัดทำอนุสัญญาที่สำคัญเกี่ยวกับสตรีขึ้น คือ อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: CEDAW)^๑ โดยประเทศไทยเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาฯ เมื่อวันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๒๘ และมีผลบังคับเมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๒๘

อนุสัญญาดังกล่าว เป็นพันธกรณีรูปแบบหนึ่งของสหประชาชาติ ได้รับการรับรองจากที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สมัยที่ ๓๔ เมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๒๒ นับจากนั้นจนถึงเดือนกรกฎาคม ๒๕๕๖ ประเทศต่าง ๆ ได้ให้สัตยาบัน (ratification) หรือภาคยานุวัติ (accession) อนุสัญญานี้แล้ว ๑๘๗ ประเทศ

เมื่อได้รับรองอนุสัญญาฯ แล้ว ถือเป็นข้อผูกพันที่รัฐจำต้องปฏิบัติการให้เป็นไปตามข้อบัญญัติตามอนุสัญญาฯ ซึ่งแต่ละรัฐก็อาจมีความแตกต่างในการปฏิบัติ เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมาย เช่น การแก้ไขกฎหมายภายในประเทศให้สอดคล้องกับอนุสัญญาฯ การจัดทำแผนงานโครงการเพื่อส่งเสริม สนับสนุน รมรณรงค์ให้สังคมมีการปรับเปลี่ยนไปในทิศทางของอนุสัญญาฯ รวมทั้งการจัดตั้งกลไกทั้งในรูปหน่วยงาน องค์กร และกรรมการระดับต่างๆ เพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการ

---

^๑ โปรดดูภาคผนวก ก

บทบัญญัติในอนุสัญญามีทั้งสิ้น ๓๐ ข้อ โดยมีหลักการพื้นฐานประกอบด้วย ความเสมอภาค (Equality) การไม่เลือกปฏิบัติ (Non-discrimination) และพันธกิจของรัฐ (State obligation)^๒ วัตถุประสงค์คือเพื่อให้รัฐภาคีหรือประเทศสมาชิกใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและมาตรการดำเนินงานเพื่อขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ และให้หลักประกันว่า สตรีจะต้องได้รับสิทธิประโยชน์และโอกาสต่าง ๆ จากรัฐ บนพื้นฐานของความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย โดยในข้อ ๑ - ๖ เป็นการให้คำจำกัดความเรื่องการเลือกปฏิบัติ การออกกฎหมายเพื่อประกันสิทธิโอกาส ความเสมอภาค และความก้าวหน้าในการพัฒนาสถานภาพสตรี การขจัดอคติทางเพศ และเจตคติดั้งเดิมที่กีดกันความก้าวหน้าของสตรี การคุ้มครองสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ การคุ้มครองสิทธิสตรีจากความรุนแรง การค้ามนุษย์ การประกันสิทธิขั้นพื้นฐานในการมีส่วนร่วมทางการเมือง การเข้าสู่ตำแหน่งทางราชการ และการเป็นผู้แทนในระดับระหว่างประเทศของสตรี สิทธิในเรื่องสัญชาติ โอกาสในการศึกษา การจ้างงานและกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ที่รวมไปถึงสตรีในชนบท ความสามารถทางกฎหมายของสตรี สิทธิในการสมรสและความสัมพันธ์ในครอบครัว

ส่วนในข้อ ๑๗ - ๓๐ เป็นเรื่องกลไกการติดตามผลการปฏิบัติงาน ซึ่งกลไกที่รับผิดชอบติดตามรัฐภาคี ได้แก่ คณะกรรมการว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี (The Committee on the Elimination of Discrimination against Women) ซึ่งประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ ๒๓ คน ที่ได้รับเลือกโดยรัฐภาคี จากรายชื่อที่รัฐบาลประเทศต่าง ๆ เสนอเข้าไป^๓

ประเทศไทยในฐานะที่ร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาฯ จึงมีภารกิจที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขกฎหมายของประเทศ และดำเนินการตามแผนงาน โครงการต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่ความเสมอภาค ขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี เป็นการยกระดับมาตรฐานการคุ้มครองความเสมอภาคของคนในประเทศ และยังมีผลต่อภาพลักษณ์ของประเทศไทยในเวทีสากลอีกด้วย

๑.๑.๒ การตั้งข้อสงวน (reservations) ของประเทศไทย

ในการเข้าร่วมเป็นภาคีของประเทศไทยเมื่อปี ๒๕๒๘ ประเทศไทยได้มีข้อสงวนในการปฏิบัติตามอนุสัญญาฯ ซึ่งหมายถึงการแจ้งว่า ในประเด็นตามข้อสงวนนั้น ประเทศไทยยังไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยปัญหาบางประการ เช่น ยังมีกฎหมายและกฎระเบียบต่าง ๆ ภายในประเทศที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขให้สอดคล้องกับบทบัญญัติในอนุสัญญาฯ จึงขอยกเว้นไม่ผูกพันที่จะรับรองการดำเนินการให้ได้ตามอนุสัญญาฯ

ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาฯ ว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุก

^๒ พันธกิจของรัฐ (State obligation) ได้แก่ ๑) สตรีต้องได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานในด้านต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกับบุรุษ ในด้านกฎหมาย สุขภาพ การศึกษา การจ้างงาน การมีส่วนร่วมทางการเมือง การบริหารภาคราชการ และการมีส่วนร่วมในองค์กรระหว่างประเทศ ๒) สตรีต้องได้รับโอกาส และสามารถเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ เท่าเทียมกับบุรุษ ๓) สตรีต้องได้รับผลประโยชน์จากกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียมกับบุรุษ ๔) รัฐต้องคุ้มครองสนับสนุน และดำเนินการให้สตรีได้รับสิทธิพื้นฐานในด้านต่าง ๆ ข้างต้น

^๓ ผู้แทนจากประเทศไทยที่เคยได้รับเลือกให้เป็นกรรมการฯ คือ ดร.สายสุรี จุติกุล ปี ๒๕๕๐ - ๒๕๕๓

รูปแบบ ด้วยการภาคยานุวัติ (accession) โดยตั้งข้อสงวนไว้จำนวน ๗ ข้อ^๔ โดยมี ข้อ ๑๖ เรื่อง ความเสมอภาคในครอบครัวและการสมรสรวมอยู่ด้วย และเมื่อประเทศไทยได้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในที่เกี่ยวข้องซึ่งขัดแย้งกับอนุสัญญาฯ ก็ทำให้สามารถขอยกเลิกข้อสงวนได้จำนวน ๖ ข้อ เหลือเพียงข้อ ๒๙ เรื่องการให้อำนาจศาลโลกในการตัดสินกรณีพิพาท ที่ยังคงขอสงวนไว้ โดยข้อสงวนที่ขอยกเลิกล่าสุดคือ ข้อ ๑๖ เรื่องความเสมอภาคในครอบครัวและการสมรส ซึ่งยกเลิกไปเมื่อ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๕

ความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในครอบครัวซึ่งเป็นประเด็นที่ปรากฏอยู่ในข้อ ๑๖ ของอนุสัญญาฯ เนื้อหาระบุถึงการที่รัฐภาคีจะต้องจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในเรื่องที่เกี่ยวกับการสมรสและความสัมพันธ์ในครอบครัว ได้แก่ สิทธิในการสมรส การเลือกคู่ครอง การขาดจากการสมรส ความรับผิดชอบในฐานะบิดามารดา สิทธิและความรับผิดชอบต่อบุตร การเลือกใช้นามสกุล การประกอบอาชีพ การจัดการทรัพย์สินของครอบครัว^๕

สาเหตุที่ประเทศไทยตั้งข้อสงวนไว้ก็เนื่องจาก ในปี ๒๕๒๘ ยังมีกฎหมายบางฉบับที่ไม่สอดคล้องกับข้อบัญญัติในอนุสัญญาฯ เช่น การเลือกใช้นามสกุล เหตุฟ้องหย่า เป็นต้น ซึ่งกฎหมายเหล่านี้ได้รับการหยิบยกจากองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสิทธิสตรีทั้งภาครัฐและเอกชน ขึ้นมาพิจารณา และหาแนวทางผลักดันให้มีแก้ไขอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังมีแรงผลักดันจากองค์กรที่เกี่ยวข้องต่างๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ ที่เรียกร้องให้ประเทศไทยแสดงความจริงจังในการให้ความสำคัญต่อการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีด้วยการยกเลิกข้อสงวนข้อ ๑๖ รวมถึงมีการแสดงความห่วงใยจากที่ประชุมที่ประเทศไทยได้นำเสนอรายงานทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชนต่อคณะทำงาน Universal Periodic Report (UPR) ภายใต้คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (UN Human Rights Council – HRC) ที่นครเจนีวา สมัยที่ ๑๒ เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๕๔ ด้วย^๖

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการขอยกเลิกข้อสงวน ข้อ ๑๖ ไปแล้ว แต่การตรวจสอบความก้าวหน้า ความครบถ้วน ครอบคลุมของการปรับปรุง แก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเลือกปฏิบัติก็ควรมีการดำเนินการต่อเนื่อง เพื่อหาช่องทางที่ยังต้องการการแก้ไขต่อไป ทั้งนี้ การยกเลิกข้อ

^๔ ข้อสงวนไว้จำนวน ๗ ข้อ ดังนี้

ข้อ ๗ ความเสมอภาคทางการเมืองและการรับตำแหน่งทางราชการ

ข้อ ๙ วรรค ๒ การถือสัญชาติของบุตรที่เกิดจากหญิงไทย

ข้อ ๑๐ ความเสมอภาคทางการศึกษา

ข้อ ๑๑ วรรค ๑ (ข) สิทธิและโอกาสที่จะได้รับการจ้างงานชนิดเดียวกัน

ข้อ ๑๕ วรรค ๓ การทำสัญญา

ข้อ ๑๖ ความเสมอภาคในครอบครัวและการสมรส

ข้อ ๒๙ การให้อำนาจศาลโลกในการตัดสินกรณีพิพาท

^๕ รายละเอียดของข้อ ๑๖ อยู่ในภาคผนวก ก

^๖ คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (UN Humanrights Council – HRC) มีกลไก Universal Periodic Review (UPR) เป็นกลไกในการทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชนของประเทศสมาชิกสหประชาชาติอย่างสร้างสรรค์ โดยประเทศสมาชิกต้องจัดทำรายงาน และนำเสนอต่อที่ประชุมคณะทำงานซึ่งประกอบด้วยประเทศสมาชิกคณะมนตรีสิทธิมนุษยชน ๔๗ ประเทศ

สงวนดังกล่าวเป็นการแสดงท่าทีของประเทศไทยในทางบวกต่อความมุ่งมั่นในการคุ้มครองสตรีจากการถูกเลือกปฏิบัติ แต่ไม่ใช่การยืนยันว่าประเทศไทยไม่มีปัญหาที่ต้องแก้ไขอีกแล้ว เนื่องจากยังมีกฎระเบียบ และรายละเอียดเนื้อหาของกฎหมาย รวมทั้งกฎหมายใหม่ๆ ที่จะต้องได้รับการสำรวจตรวจสอบว่ามีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติอยู่หรือไม่อย่างต่อเนื่อง

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการศึกษา

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความก้าวหน้าในการปรับปรุง แก้ไขกฎหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในครอบครัวและการสมรส ตามแนวทางของอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ

๑.๒.๒ เพื่อให้ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานของสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการปฏิบัติตามอนุสัญญาฯ ให้มีประสิทธิภาพ ตรงตามหลักการแนวทางของอนุสัญญาฯ และนำไปสู่การสร้างเสมอภาคระหว่างหญิงชายในครอบครัว

๑.๓ ขอบเขตการศึกษา วิธีการดำเนินการศึกษา และระเบียบวิธีการศึกษา

๑.๓.๑ ขอบเขตการศึกษา

รายงานนี้มุ่งศึกษาความก้าวหน้าในการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในครอบครัวของประเทศไทย พิจารณาจากผลสำเร็จในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ตลอดจนการประกาศใช้กฎหมายใหม่ ที่สอดคล้องและอยู่ภายในกรอบของอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ข้อ ๑๖ ด้านความเสมอภาคในครอบครัวและการสมรส นับตั้งแต่ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาฯ ปี ๒๕๒๘ จนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ กฎหมายถือเป็นการรับรองสิทธิของบุคคล การที่ประเทศไทยในฐานะรัฐภาคีมีกฎหมายที่ให้สิทธิต่อทั้งหญิงและชายอย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้ง มีการแก้ไขกฎหมายเดิมที่มีการเลือกปฏิบัติทางเพศให้เกิดความเท่าเทียมระหว่างหญิงชาย จึงเป็นตัวชี้วัดความก้าวหน้าของการดำเนินการตามอนุสัญญาฯ ที่เป็นรูปธรรม

๑.๓.๒ วิธีการดำเนินการศึกษา

ศึกษาโดยการค้นคว้า ประมวลข้อมูลจากเอกสารวิชาการ รายงาน ของหน่วยงานต่างๆ และขององค์การสหประชาชาติ รวมทั้ง มติคณะรัฐมนตรี กฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีและส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย และรายงานการอนุวัติตามอนุสัญญาฯ

๑.๓.๓ ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Quantitative Research) โดยค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ประมวลข้อมูล วิเคราะห์ และเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานเพื่อยกระดับการคุ้มครองสิทธิสตรีตามอนุสัญญาฯ

๑.๔ ประโยชน์ของการศึกษา

๑.๔.๑ ข้อมูลจากการค้นคว้า ศึกษา วิเคราะห์ จะเป็นประโยชน์ต่อการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและสาระของอนุสัญญาฯ ตลอดจนเห็นถึงความก้าวหน้าของประเทศไทยใน

การปรับปรุง แก้ไขกฎหมายเพื่อส่งเสริมสิทธิ โอกาสและความก้าวหน้าของสตรีให้เป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชนสากล ในส่วนของความเสมอภาคในครอบครัว

๑.๔.๒ ข้อเสนอแนะจากรายงานนำไปใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงานผลักดันการปรับปรุง แก้ไขกฎหมาย เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานตามอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ และนำไปสู่การความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในครอบครัวตามข้อกำหนดในอนุสัญญาฯ

๑.๕ นิยามศัพท์

อนุสัญญา คือ รูปแบบหนึ่งของสนธิสัญญา^๗

“ตามอนุสัญญาเวียนนาว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา ค.ศ. ๑๙๖๙ สนธิสัญญาเป็นคำที่มีความหมายทั่วไป (generic term) หมายความว่า สัญญาที่ทำระหว่างบุคคลระหว่างประเทศ (รัฐ รัฐบาล องค์การระหว่างประเทศ) ก่อให้เกิดสิทธิและพันธกรณีระหว่างกันภายใต้บังคับกฎหมายระหว่างประเทศ สนธิสัญญาและความตกลงมักจะเป็นคำที่ใช้สลับหรือแทนกันได้ในความเข้าใจของบุคคลทั่วไป

สนธิสัญญาเป็นคำที่มีความหมายทั่วไป ดังนั้น สนธิสัญญาจึงอาจมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันไป อาทิ ความตกลง (agreement) ข้อตกลง (arrangement) บันทึกความเข้าใจ (memorandum of understanding) บันทึกความตกลง (memorandum of agreement) พิธีสาร (protocol) อนุสัญญา (Convention) ฯลฯ อย่างไรก็ตาม หลักกฎหมายระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเรียกชื่ออย่างไรก็ตาม หากเข้าหลักเกณฑ์ตามกฎหมาย ก็ถือเป็นสนธิสัญญาทั้งสิ้น”

บทบาทหญิงชาย / มิติหญิงชาย (Gender) หมายถึง ลักษณะต่างๆ ของผู้ชายและผู้หญิง ที่สร้างขึ้นโดยกระบวนการทางสังคม สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา และมีความหลากหลายทั้งภายในวัฒนธรรมเดียวกันและต่างวัฒนธรรม บทบาทหญิงชายเป็นตัวแปรทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่ใช้ในการวิเคราะห์บทบาทความรับผิดชอบ ข้อจำกัดและโอกาสของมนุษย์^๘

^๗ กรมสนธิสัญญาและกฎหมายและกฎหมาย กระทรวงการต่างประเทศ, คู่มือการทำสนธิสัญญาหรือข้อตกลงต่างๆ, แหล่งข้อมูล www.mfa.go.th.

^๘ Taborga Carolina and Beryl Leanch, IPS, Gender and Debelopment Glossary, (Rome, December 1996).

บทที่ ๒ แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิด

๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย

ในการศึกษาความก้าวหน้าในการส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชายในครอบครัวของประเทศไทยตามแนวทางของอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบนี้ ผู้ศึกษาจะนำแนวคิดสตรีนิยม (Feminism) มาใช้ในการวิเคราะห์ ซึ่งแนวคิดสตรีนิยม หมายถึงแนวคิดที่กล่าวถึงความเสมอภาคระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย โดยมองเห็นความเหลื่อมล้ำที่สังคมเป็นผู้กำหนด แนวคิดสตรีนิยมจึงเกี่ยวกับการต่อสู้และเคลื่อนไหวเพื่อสถานภาพของผู้หญิง โดยมีความเชื่อว่าระบบสังคมที่มีอยู่ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมถูกครอบงำโดยเพศชาย จนทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศ ผู้หญิงถูกกดขี่และเป็นผู้ด้อยโอกาสในสังคม ทั้งนี้ แนวคิดสตรีนิยมแบ่งออกเป็นสายต่าง ๆ โดยที่แต่ละสายจะกล่าวถึงประเด็นที่มาของความไม่เสมอภาคระหว่างหญิงชายในลักษณะที่แตกต่างกัน^๑ ซึ่งจากประสบการณ์การทำงานด้านการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในสังคมไทยของผู้ศึกษา พบว่าแนวคิดสตรีนิยมซึ่งแบ่งออกเป็นหลายสาย^๒ สามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์ในสังคมไทยได้ แม้บางส่วน of แนวคิดอาจขัดแย้งกัน แต่เมื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์กลับพบว่าทำให้เข้าใจสถานการณ์เกี่ยวกับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหญิงชายในสังคมไทยได้

สังคมไทยมีการแบ่งประเภทของงานออกเป็น “งานบ้าน” กับ “งานนอกบ้าน” โดยผู้หญิงถูกคาดหวังให้รับผิดชอบงานบ้าน ในขณะที่ผู้ชายรับผิดชอบการหารายได้ให้กับครอบครัว แม้สังคมไทยสมัยใหม่ผู้หญิงได้รับการศึกษามากขึ้น ต้องร่วมรับผิดชอบด้านเศรษฐกิจของครอบครัว ได้รับการยอมรับในด้านการทำงานนอกบ้านมากขึ้น แต่เจตคติดั้งเดิมเรื่องการแบ่งงานระหว่างหญิงชายยังคงอยู่ สอดคล้องกับแนวคิดสตรีนิยมสายมาร์กซิสม์ (Marxism feminism) ที่เชื่อว่า ระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมทำให้เกิดการแบ่งงานออกเป็น “งานบ้าน” ซึ่งไม่ก่อให้เกิดผลผลิต (unproductive labor) ไม่มีคุณค่าและไม่มีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ และ “งานนอกบ้าน” ซึ่งเป็นงานที่ให้ผลผลิต (productive labor) โดยงานบ้านจะเป็นงานของผู้หญิง ทำให้ผู้หญิงต้องพึ่งพิงทางเศรษฐกิจจากสามี^๓

อย่างไรก็ตาม แม้ผู้หญิงออกไปทำงานนอกบ้าน สังคมก็ยังจำกัดให้ทำงานในลักษณะงานที่เรียกว่า “งานของผู้หญิง” เช่น งานเย็บปักถักร้อย ทำอาหาร แต่ได้รับค่าตอบแทนต่ำ

^๑ วันทนีย์ วาสิกะสิน และคณะ, รายงานผลการศึกษาเรื่อง “การศึกษาเจตคติของคนรุ่นใหม่ต่อการส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชาย”, เสนอต่อสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, ๒๕๕๑.

^๒ ภาคผนวก ข รายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวคิดสตรีนิยม.

^๓ อมรา พงศาพิชญ์, เพศสถานะและเพศวิถีในสังคมไทย, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙).

คนในสังคมส่วนใหญ่ยังเชื่อว่างานที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ การบริหารงานในระดับตัดสินใจ งานที่เกี่ยวข้องกับช่าง เครื่องกลเครื่องจักร รวมถึงงานด้านไฟฟ้า อิเล็กทรอนิกส์ และการคำนวณเป็นงานที่ผู้หญิงไม่ถนัด ทำให้ทางเลือกในการหางานและความก้าวหน้าของผู้หญิงในหน้าที่การงานถูกจำกัด

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจนับว่ามีความสำคัญต่อความเป็นอิสระของผู้หญิง เนื่องจากทำให้ผู้หญิงสามารถพึ่งพาตนเองได้ การที่ผู้หญิงสามารถทำงานที่มีรายได้และมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิต รวมทั้งมีความเท่าเทียมกันในสิทธิการครอบครองปัจจัยการผลิตในด้านเศรษฐกิจเช่นเดียวกับผู้ชายจึงเป็นเรื่องสำคัญ การที่ผู้หญิงต้องพึ่งพาสามีทำให้มีผลต่อปัญหาต่างๆ ตามมา ได้แก่ ความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งผู้หญิงไม่สามารถหนีออกจากปัญหาเพราะยังต้องพึ่งพาสามี

นอกจากการแบ่งงานในสังคม ผู้ศึกษามีความเห็นว่ แนวคิดสตรีนิยมแบบสุดขั้ว (Radical feminism) เป็นแนวคิดที่สามารถอธิบายต่อเนื่องและสอดคล้องกับการกำหนดกรอบ “งาน” ของผู้หญิงผู้ชาย และเป็นที่มาของการบัญญัติกฎหมายที่จำกัดสิทธิของผู้หญิง โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับสถาบันครอบครัวได้ โดยแนวคิดดังกล่าวเชื่อว่า ระบบชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) ทำให้เกิดโครงสร้างอำนาจที่กำหนดให้ผู้ชายเหนือกว่าผู้หญิง ทำให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การยอมรับของสังคมต่อความเหลื่อมล้ำระหว่างหญิงชายดังกล่าวเกิดจากกระบวนการส่งผ่านด้วยกระบวนการขัดเกลาทางสังคมไปสู่สมาชิกรุ่นต่อไปให้ยอมรับการกำหนดบทบาทโดยมีเพศเป็นตัวกำหนดอย่างตายตัว (sex-role stereotypes)^๔ กฎหมายที่ให้สิทธิระหว่างหญิงชายไม่เท่าเทียมเหล่านี้จะได้กล่าวถึงในบทต่อไป

อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษามีความเห็นว่ การเปิดโอกาสให้ผู้หญิงมีความเท่าเทียมในการทำงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับชาติ มีความละเอียดอ่อนเกินกว่าที่จะวิเคราะห์โดยยึดแนวคิดของสายมาร์กซิสม์ เนื่องจากบทบาทของผู้หญิงในยุคปัจจุบันยังคงถูกกล่อมเกลามาจากครอบครัว สังคม สภาพแวดล้อมที่แตกต่างจากผู้ชาย ทำให้ประสบการณ์ ความสนใจแตกต่างจากผู้ชาย สอดคล้องกับแนวคิดสตรีนิยมแนววัฒนธรรม (Cultural Feminism) ที่มีความเชื่อว่าผู้หญิงและผู้ชายมีความแตกต่างกัน ผู้หญิงมีบุคลิกลักษณะที่แตกต่างจากผู้ชาย โดยความเสมอภาคหญิงชายคือการที่ผู้หญิงไม่ตกอยู่ในอำนาจวัฒนธรรมแบบผู้ชาย แต่มีวัฒนธรรมของผู้หญิงเองซึ่งมีคุณค่าในแบบที่แตกต่างจากผู้ชาย โดยผู้ศึกษามีความเห็นว่ คุณค่าที่มีความแตกต่างกันระหว่างหญิงชายนี้ทำให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ทั้งนี้ สังคมต้องเปิดโอกาสให้ทั้งสองเพศทำงานทั้งงานในบ้านและงานนอกบ้าน ซึ่งงานนอกบ้านทุกระดับเป็นงานที่ทั้งสองเพศสามารถร่วมกันทำงานได้แต่อาจใช้ประสบการณ์ ความสนใจที่ต่างกันเติมเต็มให้งานดังกล่าวมีความสมบูรณ์ขึ้น งานที่เคยถูกจำกัดให้เป็นงานของผู้ชาย ผู้หญิงก็สามารถเข้าไปทำได้แต่ยังคงมีความเป็นผู้หญิง เช่น การทำงานระดับบริหาร การทำงานการเมือง ผู้หญิงสามารถทำงานได้

^๔ วันทนีย์ วาสิกะสิน และคณะ, อ้างแล้ว.

เป็นอย่างดีด้วยวิธีของผู้หญิงที่แตกต่างจากผู้ชาย^๕ ในขณะที่เดียวกันการทำงานบ้าน การเลี้ยงดูลูก การดูแลครอบครัว ควรได้รับการยกย่องว่ามีคุณค่า และเป็นงานที่ผู้ชายต้องร่วมรับภาระรับผิดชอบด้วย

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติ

หลักความเสมอภาคตามหลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิมนุษยชน นับเป็น ๑ ใน ๓ ของหลักการสากล อันประกอบด้วย ความเสมอภาค เสรีภาพ และภราดรภาพ ซึ่งปรากฏอยู่ในสนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ ซึ่งในเรื่องของหลักการเสมอภาคโดยไม่เลือกปฏิบัติ^๖ มีสองนัย^๖ ดังนี้

๑) การห้ามปฏิบัติที่แตกต่าง หมายความว่า ในการดำเนินการใดๆ ของรัฐเพื่อให้สิทธิหรือลดทอนสิทธิหรือประโยชน์ใดแก่ประชาชน จำต้องปฏิบัติโดยอยู่บนพื้นฐานแห่งความเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการปฏิบัติที่แตกต่างหรือให้สิทธิพิเศษแก่บุคคลใดๆ ต่อการลดทอนหรือขยายขอบเขตแห่งสิทธินั้น ๆ^๗

๒) การกระทำในทางยืนยัน (re-affirmative action) หมายความว่า การปฏิบัติที่มีความมุ่งหมายส่งเสริมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นพิเศษ เพื่อให้บุคคลที่อยู่ในสถานะที่เสียเปรียบกว่าได้รับโอกาสที่จะใช้สิทธิเท่าเทียมผู้อื่น ซึ่งในกรณีนี้ รัฐสามารถทำได้โดยประกอบเหตุผลและความจำเป็นในแต่ละกรณีไป

ส่วน “การเลือกปฏิบัติ” ในรัฐธรรมนูญของประเทศไทย มาตรา ๓๐ หลักการคล้ายคลึง ดังนี้^๘ หลักความเสมอภาคทั่วไป คือบุคคลจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน และมีให้มีการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลที่มีความแตกต่างกัน อันมาจากถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมือง

นอกจากนี้ สำหรับบุคคลบางกลุ่มที่มีความเสียเปรียบในการที่จะได้รับสิทธิและโอกาสในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง รัฐสามารถปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านี้แตกต่างออกไปได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการช่วยขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมโอกาสให้บุคคลดังกล่าวได้รับสิทธิประโยชน์ตามสมควร เช่น การจัดที่จอดรถพิเศษให้คนพิการ เป็นต้น

^๕ งานวิจัยและสำรวจที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของผู้หญิงในการมีส่วนร่วมระดับบริหารและท้องถิ่นชี้ให้เห็นว่า ผู้หญิงสามารถทำงานในบริบทที่เคยเชื่อว่าเป็นของผู้ชายได้ แต่ด้วยวิธีที่แตกต่าง เช่น การให้ความสนใจกับประเด็นความเป็นอยู่ทางสังคม สุขภาพและสิ่งแวดล้อมมากกว่าผู้บริหารที่เป็นผู้ชาย รายชื่อตัวอย่างงานวิชาการดังกล่าวปรากฏในภาคผนวก ค

^๖ วิชัย ศรีรัตน์, “พัฒนาการของสิทธิมนุษยชน,” ดูเฉพาะ เล่ม ๓ (๒๕๔๘), หน้า ๓๓.

^๗ Srirat, W., Right to Education of the Children of Minority LLM Dissertation, (School of Law, University of Essex, 1997), p.38.

^๘ ไพโรจน์ พลเพชรและคณะ, โครงการวิจัยติดตามและประเมินผลการบังคับใช้รัฐธรรมนูญเรื่อง “สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์,” (นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕.

๒.๒ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลือกปฏิบัติต่อสตรีที่ผู้ศึกษานำเสนอเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความไม่เสมอภาคในครอบครัว และการทำงาน ดังนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความไม่เสมอภาคระหว่างหญิงชายในครอบครัว ได้แก่ งานวิจัยของ พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ^๙ ที่ศึกษาพบว่า ความรุนแรงในครอบครัวมีสาเหตุมาจากความเจ้าชู้ของบิดา การที่มารดาต้องพึ่งพาบิดา และการที่คนในครอบครัวขาดความสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น ส่วนการศึกษาเรื่องค่านิยมและทัศนคติของสังคมไทยต่อปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิง ของวันทนี วาสิกะสิน และสุนีย์ เหมะประสิทธิ์^{๑๐} พบว่าสาเหตุของปัญหาความรุนแรงในสังคมไทยมาจากการอบรมเลี้ยงดูและสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ นอกจากนี้ ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเด็กที่มีประสบการณ์จากครอบครัวที่มีความรุนแรงในการศึกษาของ วราภรณ์ ดวงจันทร์^{๑๑} พบว่าความคิดเห็นของเด็กชายในสถานพินิจและคุ้มครองกลางต่อปัญหาสามีทุบตีทำร้ายร่างกายภรรยา เห็นว่าฝ่ายชายควรมีอำนาจโดยบทบาท หน้าที่ของชายและหญิงมีความแตกต่างกัน และเห็นว่าสามีสามารถใช้กำลังกับภรรยาได้

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวกับการทำงานนั้น นภาพร ชมดวง^{๑๒} ศึกษาสถานภาพสตรีที่ทำงานได้รับค่าจ้างกับทำงานไม่ได้รับค่าจ้าง พบว่าโอกาสในการศึกษาเพิ่มเติมด้านวิชาชีพของกลุ่มที่ทำงานได้รับค่าจ้างมีมากกว่า และกลุ่มดังกล่าวเป็นผู้มีอำนาจการตัดสินใจตัดสินใจในครัวเรือน ในขณะที่กลุ่มทำงานไม่ได้รับค่าจ้างมีการตัดสินใจร่วมกับสามี ส่วนในด้านความรับผิดชอบในครอบครัว จากการศึกษาฐานะและบทบาทของหญิงที่หาเลี้ยงครอบครัวและภูมิหลังในชนบท โดย นภัส กอร์ดอน และคณะ^{๑๓} พบว่ากลุ่มผู้หญิงที่ทำงานในโรงงานและกลุ่มผู้หญิงในชุมชนแออัด มีความเห็นว่าทั้งผู้หญิงและผู้ชายควรมีบทบาทในการช่วยกันหาเลี้ยงครอบครัว

โดยสรุป งานวิจัยที่เกี่ยวข้องแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่มีสาเหตุมาจากการที่ภรรยาต้องพึ่งพิงสามี และความคิดความเชื่อมีการถ่ายทอดจากรุ่นพ่อแม่สู่ลูกในเรื่องการใช้อำนาจและการยอมรับอำนาจ ส่วนด้านการทำงานก็ตอกย้ำในเรื่องการพึ่งพิงทางเศรษฐกิจ โดยแสดงให้เห็นโอกาสที่ดีกว่าและอิสระในการตัดสินใจที่มากกว่าของผู้หญิงที่มีรายได้เป็นของตนเอง

^๙ พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ, การศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความรุนแรงในครอบครัวและความก้าวร้าวของเยาวชนไทย, (กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๙).

^{๑๐} วันทนี วาสิกะสิน และสุนีย์ เหมะประสิทธิ์, การศึกษาค่านิยมและทัศนคติของสังคมไทยต่อปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิง, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕).

^{๑๑} วราภรณ์ ดวงจันทร์, ความคิดเห็นของเด็กชายในสถานพินิจและคุ้มครองกลางต่อปัญหาสามีทุบตีทำร้ายร่างกายภรรยา : ศึกษาเฉพาะกรณีเด็กชายในบ้านกรุณา, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๐)

^{๑๒} นภาพร ชมดวง, สถานภาพสตรีที่ทำงานได้รับค่าจ้างกับทำงานไม่ได้รับค่าจ้างในอำเภอสนทรายจังหวัดเชียงใหม่, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๔๖).

^{๑๓} นภัส กอร์ดอน, พรประภา สีนธุนาวา และสุชีลา ตันชัยนันท์, ฐานะและบทบาทของหญิงที่หาเลี้ยงครอบครัวและภูมิหลังในชนบท, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มปป).

๒.๓ สรุปกรอบแนวคิด

๒.๓.๑ อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ มีหลักการในเรื่องการจัดการละเมิดสิทธิของสตรีในประเด็นต่าง ๆ สำหรับประเด็นความเสมอภาคในครอบครัว ปรากฏอยู่ในข้อ ๑๖ ซึ่งกำหนดกรอบสิ่งที่ประเทศไทยจะต้องดำเนินการ ผู้ศึกษาจึงใช้กรอบดังกล่าวในการวิเคราะห์ความก้าวหน้าของประเทศไทยในการดำเนินการประเด็นความเสมอภาคในครอบครัวและการสมรส

๒.๓.๒ การเลือกปฏิบัติต่อสตรีมีรากฐานมาจากอคติทางเพศ อธิบายที่มาตามแนวคิดสตรีนิยมโดยผสานแนวคิดสายมาร์กซิสม์ (Marxism feminism) สายสุดขั้ว (Radical feminism) และสายวัฒนธรรม (Cultural Feminism) ได้ว่าสังคมแบ่งแยกงานให้ผู้หญิงและผู้ชายทำแบบตายตัว คือกำหนดให้ผู้หญิงรับผิดชอบงานภายในบ้าน ส่วนผู้ชายรับผิดชอบงานนอกบ้าน ซึ่งลักษณะการแบ่งงานดังกล่าวทำให้ผู้หญิงเสียโอกาสในด้านต่างๆ ขาดความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ขาดการมีส่วนร่วมในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง สภาพสังคมดังกล่าวเกิดจากโครงสร้างสังคมที่ชายเป็นใหญ่ เป็นผู้ใช้อำนาจและผู้หญิงถูกกล่อมเกลายให้อยอมรับอำนาจของผู้ชาย การส่งเสริมความเสมอภาคคือการให้โอกาสทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ปรับบทบาทแบ่งภาระหน้าที่กันทั้งในบ้านและนอกบ้าน อย่างไรก็ตาม การแลกเปลี่ยนบทบาทไม่ได้ทำให้ผู้หญิงต้องทำเหมือนผู้ชาย หรือทำตัวเป็นผู้ชาย แต่คุณลักษณะของผู้หญิงและผู้ชายที่มีความแตกต่างกันล้วนมีคุณค่าและจะช่วยเหลือเสริมให้งานที่ทำร่วมกันมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๒.๓.๓ ความไม่เสมอภาคระหว่างหญิงชายสะท้อนให้เห็นในบทบัญญัติของกฎหมายซึ่งรวมถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว โดยมีการจำกัดสิทธิของผู้หญิงไม่ให้เท่าเทียมกับผู้ชาย ดังนั้น การพิจารณาว่าประเทศไทยมีการดำเนินการได้ก้าวหน้าเพียงใดในประเด็นความเสมอภาคในครอบครัว จึงต้องวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวทางของอนุสัญญาฯ ในส่วนที่กำหนดให้รัฐภาคีจัดการเลือกปฏิบัติ กับกฎหมายที่มีการปรับปรุงแก้ไข ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงความพยายามของประเทศไทยในการบรรลุเป้าหมายตามอนุสัญญาฯ

บทที่ ๓ ผลการศึกษา

ผลจากการที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ เมื่อปี ๒๕๒๘ ทำให้มีการจัดตั้งกลไกภาครัฐขึ้นทำหน้าที่รองรับงานด้านการพัฒนาสตรี ซึ่งได้แก่ กลไกในรูปคณะกรรมการระดับชาติ คือ คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) และมีฝ่ายเลขานุการตั้งขึ้นภายใต้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี คือ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ ซึ่งต่อมาเมื่อมีการปรับโครงสร้างระบบราชการ ปี ๒๕๔๕ สำนักงานดังกล่าวได้รับการยกฐานะเป็นหน่วยงานระดับกรม และรับผิดชอบประเด็นการส่งเสริมสถาบันครอบครัวด้วย คือ สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว และย้ายไปรวมกับหน่วยงานด้านสังคมอื่นๆ ในกระทรวงที่ตั้งขึ้นใหม่ คือ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ส่วนคณะกรรมการได้ปรับเป็นคณะกรรมการ ๒ คณะ ได้แก่ คณะกรรมการนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถานภาพสตรีแห่งชาติ (กยส.) และคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพสตรี (กสส.)

กลไกด้านการพัฒนาสตรีดังกล่าวมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยในส่วนของ การดำเนินงานตามอนุสัญญาฯ ก็ได้มีการพิจารณาทบทวนกฎหมายต่างๆ ที่ยังมีการเลือกปฏิบัติ และจัดทำแผนงาน โครงการต่างๆ เพื่อให้เกิดความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในทางปฏิบัติ

ในด้านการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องนั้น ได้มีการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการด้านกฎหมายขึ้นหลายชุดตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยคณะอนุกรรมการดังกล่าวทำหน้าที่ศึกษากฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อสตรีและมีการยกร่างกฎหมายบางฉบับ อย่างไรก็ตาม การแก้ไขกฎหมายบางฉบับเกิดขึ้นจากกระบวนการอื่น กล่าวคือไม่ได้ผ่านช่องทางคณะอนุกรรมการชุดดังกล่าว

ในภาพรวมการรับรองสิทธิความเท่าเทียมกันระหว่างเพศปรากฏอยู่ในกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ โดยกำหนดหลักความเสมอภาคระหว่างชายและหญิง ในมาตรา ๓๐ “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน” และยังได้กล่าวถึงการห้ามการเลือกปฏิบัติในวรรค ๒ ว่า “การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้” พร้อมกำหนดมาตรการพิเศษ เพื่อแก้ไขการเลือกปฏิบัติ ในวรรค ๓ ว่า “มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม” นอกจากนี้

รัฐธรรมนูญได้กำหนดพันธกรณีที่รัฐบาลจะต้อง “ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย” ไว้ใน หมวด ๕ แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา ๘๐

จากการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกฎหมายและการปรับปรุง แก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคในครอบครัวและการสมรส แบ่งออกตามเนื้อหาของอนุสัญญาฯ ข้อ ๑๖^๑ มีดังนี้

ข้อกำหนดตาม อนุสัญญาฯ ข้อ ๑๖	กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
ก) สิทธิเช่นเดียวกันในการ ทำการสมรส	<p>ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ครอบครัว กำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับการสมรสไว้ ซึ่งส่วนใหญ่ (ยังคงมีบางมาตราที่เห็นว่ายังคงมีการเลือกปฏิบัติ ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป) เป็นการกำหนดสิทธิและหน้าที่ไว้ทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย บางมาตราสำคัญที่จะยกมากล่าวได้แก่</p> <p><u>การสมรสซ้อน</u></p> <p>การจดทะเบียนสมรสซ้อนไม่สามารถทำได้โดยมีกฎหมายบังคับแก่ทั้งสองเพศ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์^๒</p> <p>โดยผู้กระทำจะมีความผิดฐานแจ้งข้อความอันเป็นเท็จต่อเจ้าพนักงาน คู่สมรสฝ่ายที่ได้สมรสโดยสุจริตมีสิทธิเรียกค่าทดแทนได้^๓</p> <p><u>อายุขั้นต่ำของหญิงชายในการหมั้น</u></p> <p>ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กำหนดให้หมั้นได้เมื่ออายุ ๑๗ ปีบริบูรณ์ทั้งหญิงและชาย^๔</p> <p><u>อายุขั้นต่ำของหญิงชายในการสมรส</u></p> <p>การสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุสิบเจ็ดปี บริบูรณ์แล้ว^๕</p> <p>กฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อสตรีและได้รับการแก้ไขภายหลังการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาฯ</p> <p>สิทธิการเรียกร้องค่าทดแทนจากผู้อื่นซึ่งได้ร่วมประเวณี หรือข่มขืน หรือพยายามข่มขืนคู่หมั้นของตน</p>

^๑ รายละเอียดปรากฏในข้อ ๑๖ อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ภาคผนวก ก

^๒ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๕๒ “ชายหรือหญิงที่จะทำการสมรสในขณะที่ตนมีคู่สมรสอยู่ไม่ได้”

^๓ เพื่อป้องกันการสมรสซ้อนกระทรวงมหาดไทยได้ทำการเชื่อมโยงข้อมูลการจดทะเบียนสมรสไปยังสำนัก ทะเบียนต่างๆ ทั่วประเทศ และจัดทำระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. ๒๕๔๑ เพื่อให้นายทะเบียนได้บันทึกข้อมูลการสมรสและสามารถตรวจสอบสถานภาพการสมรสของผู้จะทำการสมรสก่อนการจดทะเบียนสมรสได้

^๔ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๓๕ “การหมั้นจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์แล้ว ...”

^๕ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ “การสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์แล้ว แต่ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร ศาลอาจอนุญาตให้ทำการสมรส ก่อนนั้นได้”

ข้อกำหนดตาม อนุสัญญาฯ ข้อ ๑๖	กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
	<p>เดิมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๕ ชายคู่หมั้นสามารถเรียกค่าทดแทนจากชายอื่นที่ร่วมประเวณีกับหญิงคู่หมั้นได้ แต่ฝ่ายหญิงไม่สามารถเรียกค่าทดแทนในกรณีเดียวกันได้</p> <p>กฎหมายดังกล่าวได้รับการแก้ไขมีผลบังคับใช้เมื่อ ๑๓ กันยายน ๒๕๕๐ ให้ทั้งหญิงและชายมีสิทธิเท่าเทียมกันในการเรียกร้องค่าทดแทนจากผู้อื่นซึ่งได้ร่วมประเวณี หรือข่มขืน หรือพยายามข่มขืนคู่หมั้นของตน^๖</p> <p>กฎหมายเลือกปฏิบัติต่อสตรีที่ยังไม่ได้แก้ไข การสมรสใหม่</p> <p>ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๕๓ กำหนดเงื่อนไขให้หญิงที่สามีตายหรือที่การสมรสสิ้นสุดลง จะทำการสมรสใหม่ได้ต่อเมื่อการสิ้นสุดแห่งการสมรสได้ผ่านพ้นไปแล้วไม่น้อยกว่าสามร้อยสิบวัน เว้นแต่คลอดบุตรแล้วในระหว่างนั้น สมรสกับคู่สมรสเดิม มีใบรับรองแพทย์ว่ามีได้มีครรภ์หรือ หรือมีคำสั่งของศาลให้สมรสได้^๗ ซึ่งกฎหมายไม่ได้กำหนดเงื่อนไขให้ฝ่ายชาย ทั้งนี้ ข้อห่วงใยตามกฎหมายคือการที่หญิงนั้นอาจตั้งครรภ์บุตรที่เกิดจากสามีเก่า</p> <p>แต่เนื่องจากการแพทย์ปัจจุบันมีความก้าวหน้า สามารถตรวจพิสูจน์ความสัมพันธ์ของเด็กกับบิดาได้ ดังนั้น กฎหมายดังกล่าวจึงถือว่ามีมีการกำหนดเงื่อนไขที่เป็นการเลือกปฏิบัติต่อสตรี</p>
ข) สิทธิเช่นเดียวกันในการเลือกคู่สมรสอย่างอิสระ	ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๕๘ ได้กำหนดเงื่อนไขการสมรสไว้โดยให้สิทธิเสมอกันทั้งหญิงและชาย โดยเฉพาะระบุ

^๖ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๕ “ชายหรือหญิงคู่หมั้นอาจเรียกค่าทดแทนจากผู้อื่นซึ่งได้ร่วมประเวณีกับคู่หมั้นของตน โดยรู้หรือควรจะรู้ถึงการหมั้นนั้น เมื่อได้บอกเลิกสัญญาหมั้นแล้วตามมาตรา ๑๔๔๒ หรือมาตรา ๑๔๔๓ แล้วแต่กรณี” และ มาตรา ๑๔๔๖ “ชายหรือหญิงคู่หมั้นอาจเรียกค่าทดแทนจากผู้อื่นซึ่งได้ข่มขืนกระทำชำเราหรือพยายามข่มขืนกระทำชำเราคู่หมั้นของตนโดยรู้หรือควรจะรู้ถึงการหมั้นนั้นได้โดยไม่ต้องบอกเลิกสัญญาหมั้น”

^๗ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๕๓ “หญิงที่สามีตายหรือที่การสมรสสิ้นสุดลงด้วยประการอื่น จะทำการสมรสใหม่ได้ต่อเมื่อการสิ้นสุดแห่งการสมรสได้ผ่านพ้นไปแล้วไม่น้อย กว่าสามร้อยสิบวัน เว้นแต่

(๑) คลอดบุตรแล้วในระหว่างนั้น

(๒) สมรสกับคู่สมรสเดิม

(๓) มีใบรับรองแพทย์ประกาศนียบัตรหรือปริญญาซึ่งเป็นผู้ประกอบการ รักษาโรคในสาขาเวชกรรมได้ตามกฎหมายว่ามีได้มีครรภ์หรือ

(๔) มีคำสั่งของศาลให้สมรสได้”

ข้อกำหนดตาม อนุสัญญาฯ ข้อ ๑๖	กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
และการทำการสมรส อย่างอิสระและด้วยความ ยินยอมพร้อมใจเท่านั้น	ชัดเจนว่าหญิงชายต้องยินยอมในการสมรส และยังคงแสดงความ ยินยอมนั้นต่อนายทะเบียนเพื่อให้มีการบันทึกความยินยอมนั้น ^๘
ค) สิทธิและความรับผิดชอบ เช่นเดียวกันในการสมรส และการขาดจากการ สมรส	<p><u>ความรับผิดชอบ</u></p> <p>ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๖๑ กำหนดความ รับผิดชอบต่อกันทั้งสามีและภริยาในการช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกัน ตามความสามารถและฐานะของตน^๙ นอกจากนี้ ในมาตราอื่นๆ ใน บรรพ ๕ หมวด ๓ เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา กฎหมาย กำหนดรายละเอียดอื่นๆ เช่น การที่สามีภรรยาไม่สามารถอยู่กินได้ อย่างปกติสุข การที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไร้ความสามารถ วิกฤตจิต ก็เป็นการ กำหนดเงื่อนไขให้กับทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชายเท่าเทียมกัน</p> <p><u>การสิ้นสุดแห่งการสมรส</u></p> <p>ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ หมวด ๖ การสิ้นสุดแห่ง การสมรส กำหนดให้ทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชายมีสิทธิและเงื่อนไข เหมือนกัน ยกเว้นเหตุหย่า ที่กฎหมายเดิมบัญญัติเงื่อนไขฝ่ายสามีและ ฝ่ายภรรยาต่างกัน แต่ได้มีการแก้ไขแล้ว ดังจะได้กล่าวถึงต่อไป</p> <p>กฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อสตรีและได้รับการแก้ไขภายหลังการเข้า เป็นภาคีอนุสัญญา</p> <p><u>การข่มขืนในครอบครัว (Marital Rape)</u></p> <p>เดิมพบปัญหาช่องว่างของกฎหมายที่ให้สิทธิสามีข่มขืนภรรยาเนื่องจาก เดิมกฎหมายอาญา มาตรา ๒๗๖ บัญญัติเรื่องการข่มขืนว่า “ผู้ใดข่มขืน กระทำชำเราหญิงซึ่งมิใช่ภริยาของตน...” ดังนั้น จึงมีการเสนอให้แก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มีผลบังคับใช้เมื่อ วันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๕๐ บัญญัติความผิดฐานข่มขืน ครอบคลุมไปถึง การข่มขืนระหว่างการสมรส โดยเปลี่ยนความผิดตามกฎหมาย จากการ ข่มขืนหญิงอื่นที่มีใช้ภรรยาตน เป็น การข่มขืนผู้อื่น^{๑๐}</p>

^๘ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๕๘ “การสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายหญิงยินยอมเป็นสามี ภริยากัน
และต้องแสดงการยินยอมนั้นให้ปรากฏโดยเปิดเผยต่อหน้า นายทะเบียนและให้นายทะเบียนบันทึกความยินยอม
นั้นไว้ด้วย”

^๙ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๖๑ “สามีภริยาต้องอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยา สามีภริยาต้อง
ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและ ฐานะของตน”

^{๑๐} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๗๖ “ผู้ใดข่มขืนกระทำชำเราผู้อื่นโดยขู่脅ด้วยประการใดๆ โดยใช้กำลัง
ประทุษร้าย โดยผู้อื่นนั้นอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถขัดขืนได้ หรือโดยทำให้ผู้อื่นนั้นเข้าใจผิดว่าตนเป็นบุคคลอื่น ...”

ข้อกำหนดตาม อนุสัญญาฯ ข้อ ๑๖	กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
	<p>นอกจากนี้ได้บัญญัติเพิ่มเติมกรณีที่คู่กรณีเป็นสามีภรรยา เป็นเงื่อนไขหากคู่กรณียังต้องการอยู่กินกันต่อไป ศาลสามารถลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดได้ และหากต้องการหย่าก็ให้เข้าสู่กระบวนการต่อไป^{๑๑}</p> <p><u>ความรุนแรงในครอบครัว (Domestic Violence)</u></p> <p>ในส่วนของการให้ความคุ้มครองระหว่างการสมรสนั้น ปัญหาที่พบว่ามีจำนวนมากคือการกระทำรุนแรงในครอบครัว^{๑๒} ทั้งความรุนแรงทางร่างกาย ทางจิตใจ และทางเพศ</p> <p>ได้มีการออกกฎหมายใหม่ ได้แก่ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๐ มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ เป็นพระราชบัญญัติที่มุ่งปกป้อง คุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว และแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด โดยมุ่งเน้นถึงการรักษาสีติของผู้ถูกกระทำ ความรุนแรงเป็นสำคัญ รวมทั้งมุ่งให้ผู้กระทำผิดมีโอกาสปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและยับยั้งการกระทำ ความผิดซ้ำ โดยในรายละเอียดมีการกำหนดรูปแบบ วิธีการและขั้นตอน ที่มีลักษณะแตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาทั่วไป</p> <p><u>เหตุหย่า</u></p> <p>ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ หมวด ๖ การสิ้นสุดแห่งการสมรส มาตรา ๑๕๐๑ - ๑๕๓๕ ได้กำหนดให้คู่สมรสหย่าโดยความยินยอมพร้อมใจทั้งสองฝ่าย โดยทำเป็นหนังสือและมีพยานลงลายมือชื่ออย่างน้อย ๒ คน และนำไปจดทะเบียนหย่าต่อนายทะเบียน ส่วนการหย่าโดยคำพิพากษาของศาลได้ต้องมีเหตุหย่า ๑๐ ประการ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๐๖) ซึ่งเดิมมีเพียงข้อเดียวที่ไม่มีความเท่าเทียมระหว่างหญิงชาย คือ (๑) หากภรรยานอกใจไปร่วมประเวณีกับชายอื่นแม้เพียงครั้งเดียวก็ถือว่ามิใช่ สามีฟ้องหย่าได้ แต่ในทางกลับกันหากสามีไปร่วมประเวณีกับหญิงอื่นไม่ถือเป็นเหตุให้ฟ้องหย่าได้ เว้นแต่ชายจะไปอุปการะเลี้ยงดู หรือยกย่องหญิงอื่นฉันภริยา ฝ่ายภริยาจึงจะสามารถฟ้องหย่าได้ ซึ่งได้มีการแก้ไขกฎหมาย</p>

^{๑๑} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๗๖ วรรค ๒ “ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นการกระทำความผิดระหว่างคู่สมรสและคู่สมรสนั้นยังประสงค์จะอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยา ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้เพียงใดก็ได้ หรือจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤติด้านการลงโทษก็ได้ ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกและคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ประสงค์จะอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยาต่อไป และประสงค์จะหย่า ให้คู่สมรสฝ่ายนั้นแจ้งให้ศาลทราบ และให้ศาลแจ้งพนักงานอัยการให้ดำเนินการฟ้องหย่าให้”

^{๑๒} ข้อมูลศูนย์พึ่งได้ กระทรวงสาธารณสุข ตุลาคม ๒๕๔๖ - กันยายน ๒๕๔๗ มีสตรีถูกกระทำรุนแรงจากสามีที่มาขอรับความช่วยเหลือ จำนวน ๑,๑๔๔ ราย

ข้อกำหนดตาม อนุสัญญาฯ ข้อ ๑๖	กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
	<p>และมีผลบังคับใช้เมื่อ ๑๓ กันยายน ๒๕๕๐ โดยให้สิทธิทั้งหญิงและชายอย่างเท่าเทียมในการฟ้องหย่า^{๑๓}</p> <p><u>สัญชาติของบุตร</u></p> <p>พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. ๒๕๐๘ เดิมบัญญัติให้บุตรที่เกิดจากบิดาสัญชาติไทยเท่านั้นที่จะได้รับสัญชาติไทย ต่อมามีการแก้ไขเป็นพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕^{๑๔} มาตรา ๗ ให้สัญชาติไทยแก่บุตรที่เกิดโดยบิดาหรือมารดาสัญชาติไทยไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกราชอาณาจักรไทย</p> <p>กฎหมายเลือกปฏิบัติต่อสตรีที่ยังไม่ได้แก้ไข</p> <p>พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. ๒๕๐๘ มาตรา ๙ ได้ให้สิทธิหญิงต่างด้าวที่สมรสกับชายไทยสามารถขอสัญชาติไทยได้โดยอาศัยเงื่อนไขจากการสมรส แต่ไม่ให้สิทธิชายต่างด้าวที่สมรสกับหญิงไทย ขอสัญชาติไทยโดยอาศัยเงื่อนไขจากการสมรส แต่กำหนดให้ชายต่างด้าวที่สมรสกับหญิงไทยต้องยื่นขอแปลงสัญชาติเป็นไทย เพียงแต่ลดเงื่อนไขให้น้อยกว่าการขอแปลงสัญชาติของบุคคลทั่วไป^{๑๕} แต่อย่างไรก็ตามนับว่าขั้นตอนมีความยุ่งยากกว่ามากกว่ากรณีการได้สิทธิสัญชาติไทยของหญิงต่างด้าวโดยการสมรสกับชายไทย</p>

^{๑๓} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๑๖ “เหตุฟ้องหย่ามีดังต่อไปนี้

(๑) สามีหรือภริยาอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องผู้อื่นฉันทมิภริยาหรือสามี เป็นชู้หรือมีชู้ หรือร่วมประเวณีกับผู้อื่นเป็นอาจฉนั้น อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้ .....

^{๑๔} พระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๗ บุคคลดังต่อไปนี้ย่อมได้สัญชาติไทยโดยการเกิด

(๑) ผู้เกิดโดยบิดาหรือมารดาเป็นผู้มีสัญชาติไทยไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกราชอาณาจักรไทย

(๒) ผู้เกิดในราชอาณาจักรไทยยกเว้นบุคคลตามมาตรา ๗ ทวิวรรคที่หนึ่งมีผลตั้งแต่

^{๑๕} พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. ๒๕๐๘ มาตรา ๙ หญิงซึ่งเป็นคนต่างด้าวและได้สมรสกับผู้มีสัญชาติไทย ถ้าประสงค์จะได้สัญชาติไทย ให้ยื่นคำขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามแบบและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง มาตรา ๑๐ คนต่างด้าวซึ่งมีคุณสมบัติครบถ้วนดังต่อไปนี้ อาจขอแปลงสัญชาติเป็นไทยได้

(๑) บรรลุนิติภาวะแล้วตามกฎหมายไทยและกฎหมายที่บุคคลนั้นมีสัญชาติ

(๒) มีความประพฤติดี

(๓) มีอาชีพเป็นหลักฐาน

(๔) มีภูมิลำเนาในราชอาณาจักรไทยต่อเนื่องมาจนถึงวันที่ยื่นคำขอแปลงสัญชาติเป็นไทยเป็นเวลาไม่น้อยกว่าห้าปี

(๕) มีความรู้ภาษาไทยตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๑๑ บทบัญญัติในมาตรา ๑๐ (๔)และ(๕) มิให้นำมาใช้บังคับ ถ้าผู้ขอแปลงสัญชาติเป็นไทย

(๔) เป็นสามีของผู้มีสัญชาติไทย

ข้อกำหนดตาม อนุสัญญาฯ ข้อ ๑๖	กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
ง) สิทธิและความรับผิดชอบ เช่นเดียวกันในฐานะบิดามารดา โดยไม่คำนึงถึงสถานะในการสมรสของตน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุตรของตน ในทุกกรณี ผลประโยชน์ของบุตรจะเป็นสิ่งสำคัญที่สุด	ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ครอบครัว ลักษณะ ๒ บิดามารดากับบุตร มีข้อกำหนดเกี่ยวกับสิทธิและความรับผิดชอบของบิดามารดากับบุตร เช่น การรับเด็กเป็นบุตร สิทธิในการรับมรดก โดยให้ความสำคัญกับสิทธิประโยชน์ของเด็ก
จ) สิทธิเช่นเดียวกันในการตัดสินใจอย่างอิสระและมีความรับผิดชอบในจำนวนบุตรและระยะห่างในการมีบุตรของตน และให้เข้าถึงข้อเสนอทางการศึกษาและวิธีที่จะทำให้สตรีเหล่านั้นใช้สิทธิเหล่านี้ได้	การกำหนดสิทธิการตัดสินใจในการมีหรือไม่มีบุตรไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยตรง กฎหมายเลือกปฏิบัติต่อสตรีที่ยังไม่ได้แก้ไข หากพิจารณาในประเด็นอิสระในการตัดสินใจทำแท้ง ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๐๑ กำหนดโทษของผู้หญิงที่ทำแท้ง ^{๑๖} และมาตรา ๓๐๕ มีการกำหนดเงื่อนไขการทำแท้งที่ถูกต้องตามกฎหมาย แต่ก็เป็นการตัดสินใจของแพทย์ ไม่ใช่โดยตัวผู้ตั้งครรภ์เอง ^{๑๗} ซึ่งเงื่อนไขก็ได้แก่สุขภาพของผู้ตั้งครรภ์ และกรณีการตั้งครรภ์จากการถูกข่มขืน ล่อลวง
ฉ) สิทธิและความรับผิดชอบ เช่นเดียวกันในเรื่องของการปกครองบุตร การปกป้องบุตร การได้รับมอบหมายให้ดูแลบุตร และการรับบุตรบุญธรรม หรือสถาบันที่คล้ายคลึง ซึ่งมีแนวความคิดเหล่านี้ อยู่ในกฎหมายภายใน ในทุกกรณี ผลประโยชน์	การปกครองบุตร ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ หมวด ๒ สิทธิและหน้าที่ของบิดามารดาและบุตร มาตรา ๑๕๖๖ กำหนดให้บุตรซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะต้องอยู่ในอำนาจปกครองของบิดามารดาอย่างเท่าเทียมกัน หากมีการหย่าร้างอำนาจในการปกครองบุตรขึ้นอยู่กับตกลงกันของคู่กรณี หากตกลงกันไม่ได้ต้องให้ศาลเป็นผู้ชี้ขาด ซึ่งศาลก็จะคำนึงถึงความผาสุกและประโยชน์สูงสุดของบุตรเป็นสำคัญ การดูแลบุตร ในการส่งเสริมให้ทั้งหญิงและชายร่วมกันดูแลบุตร ได้มีการแก้ไขระเบียบว่าด้วยการลาของข้าราชการพลเรือน โดยกำหนดให้ข้าราชการ

^{๑๖} ประมวลกฎหมายอาญา หมวด ๓ “ความผิดฐานทำให้แท้งลูก มาตรา ๓๐๑ หญิงใดทำให้ตนเองแท้งลูก หรือยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูก ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำ ทั้งปรับ”

^{๑๗} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๐๕ “ถ้าการกระทำความผิดดังกล่าวใน มาตรา ๓๐๑ และ มาตรา ๓๐๒ นั้น เป็นการกระทำของนายแพทย์และ

(๑) จำเป็นต้องกระทำนี้&องจากสุขภาพของหญิงนั้น หรือ

(๒) หญิงมีครรภ์เนื่องจากการกระทำความผิดอาญา ตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา ๒๗๖ มาตรา ๒๗๗ มาตรา ๒๘๒ มาตรา ๒๘๓ หรือ มาตรา ๒๘๔ ผู้กระทำไม่มีความผิด”

ข้อกำหนดตาม อนุสัญญาฯ ข้อ ๑๖	กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
ของบุตรจะเป็นสิ่งสำคัญ สูงสุด	ชายสามารถลาเพื่อดูแลภรรยาและบุตรภายหลังภรรยาที่ถูกต้องตาม กฎหมายคลอด เป็นเวลา ๑๕ วัน <u>การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม</u> ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ หมวด ๔ บุตรบุญ ธรรม กำหนดเงื่อนไขการรับบุตรบุญธรรมโดยมุ่งรักษาสีทิวของเด็กเป็น สำคัญ
ข) สิทธิส่วนตัวเช่นเดียวกัน ในฐานะสามีและภรรยา รวมถึงสิทธิในการ เลือกใช้นามสกุลและการ ประกอบอาชีพ	กฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อสตรีและได้รับการแก้ไขภายหลังการเข้า เป็นภาคีอนุสัญญา <u>คำนำหน้านาม</u> การใช้คำนำนาม เดิมพระราชกฤษฎีกาให้ใช้คำนำหน้านามสตรี พ.ศ. ๒๔๖๐ บัญญัติให้หญิงเมื่อทำการจดทะเบียนสมรสแล้ว จะต้องใช้คำ นำหน้านามว่า “นาง” ไปตลอดแม้ต่อมาจะสิ้นสุดการสมรสไปแล้วก็ ตาม ในขณะที่ฝ่ายชายยังคงใช้คำว่า “นาย” ได้ตลอดไม่ว่าจะมี สถานภาพสมรสเป็นอย่างไร ประเด็นความเหลื่อมล้ำดังกล่าว ได้ถูกแก้ไขโดยพระราชบัญญัติคำ นำหน้านามหญิง พ.ศ. ๒๕๕๑ ซึ่งมีผลบังคับใช้วันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๕๑ ให้สิทธิแก่หญิงในการเลือกใช้คำนำหน้านามว่า “นาง” หรือ “นางสาว” ได้ตามความสมควรใจ นอกจากนั้นหากต่อมากการสมรสสิ้นสุดลง หญิงก็ สามารถเลือกใช้คำนำหน้านามได้ตามความสมควรใจเช่นเดียวกัน ^{๑๘} <u>การใช้ชื่อสกุล</u> มีแก้ไขการใช้ชื่อสกุล โดยให้สิทธิทั้งหญิงและชายในการเลือกใช้ชื่อสกุล อย่างเท่าเทียม จากเดิม พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ กำหนดให้ฝ่ายหญิงต้องใช้ชื่อสกุลของฝ่ายชายภายหลังจดทะเบียน สมรส ต่อมาได้มีการออกพระราชบัญญัติชื่อบุคคล (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๘ มีผลบังคับใช้เมื่อ ๒๐ มกราคม ๒๕๔๘ โดยมาตรา ๑๒ บัญญัติ ว่าคุณสมรสมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตามที่ตกลงกัน หรือต่าง ฝ่ายต่างใช้ชื่อสกุลเดิมของตน ทำให้หญิงที่จดทะเบียนสมรสแล้ว

^{๑๘} จากสถิติพบว่าหลังจากพระราชบัญญัติมีผลใช้บังคับครบ ๑ ปี (ข้อมูล กระทรวงมหาดไทย ณ ๕ มิถุนายน ๒๕๕๑) มีผู้แจ้ง
ขอเปลี่ยน คำนำหน้านาม “นางสาว” ดังนี้

(๑) บุคคลที่จดทะเบียนสมรสใหม่ จำนวน ๘๕๒ ราย ขอใช้ ๓๕๑ ราย

(๒) บุคคลที่จดทะเบียนหย่า จำนวน ๒๗๐ ราย ขอใช้ ๑๐๑ ราย

(๓) บุคคลที่นำทะเบียนสมรสมายื่นเพื่อขอใช้ ๑๗๘ ราย

(๔) บุคคลที่นำใบหย่ามายื่น ๔๘๐ ราย ขอใช้ ๔๗๙ ราย ส่วนอีก ๑ ราย ขอใช้ตำแหน่งนำหน้าชื่อตนเอง

ข้อกำหนดตาม อนุสัญญาฯ ข้อ ๑๖	กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
	สามารถตกลงกับคู่สมรสว่าจะใช้นามสกุลเดิมของตน หรือนามสกุลของสามีได้ตามความสมัครใจ ^{๑๙}
<p>ข) สิทธิเช่นเดียวกันสำหรับคู่สมรสทั้งสองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเป็นข้าของการได้มา การจัดการ การดำเนินการ การอุปโภค และการจำหน่ายทรัพย์สินไม่ว่าจะไม่คิดมูลค่าหรือเพื่อตีราคาเป็นมูลค่าก็ตาม การรับหมั้นและการแต่งงานของเด็กจะไม่มีผลทางกฎหมาย และการปฏิบัติการที่จำเป็นทั้งปวง รวมทั้งการบัญญัติ</p>	<p><u>ทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา</u> ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ หมวด ๔ ทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา กำหนดให้สามีภรรยาต่างมีอำนาจในการจัดการทรัพย์สินทั้งในส่วนที่เป็นสินส่วนตัวและสินสมรส และการกระทำการจัดการทรัพย์สินบางประเภทที่จะได้มีการยินยอมร่วมกัน ก็ได้กำหนดให้ต้องขอความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่งทั้งคู่^{๒๐} <u>การกำหนดอายุขั้นต่ำของการแต่งงาน</u> ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ กำหนดอายุขั้นต่ำการสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุสิบเจ็ดปี บริบูรณ์แล้ว แต่ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร ศาลอาจอนุญาตให้ทำการสมรส ก่อนนั้นได้ <u>การจดทะเบียนสมรส ณ ที่ทำการจดทะเบียนสมรสของทางราชการ</u> ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๕๗ บัญญัติให้การสมรสที่ขอด้วยกฎหมาย ต้องทำการจดทะเบียนสมรส^{๒๑}</p>

^{๑๙} พระราชบัญญัติชื่อบุคคล (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๘ , มาตรา ๑๒ คู่สมรสมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตามที่ตกลงกัน หรือต่างฝ่ายต่างใช้ชื่อสกุลเดิมของตน

การตกลงกันตามวรรคหนึ่ง จะกระทำเมื่อมีการสมรสหรือในระหว่างสมรสก็ได้
ข้อตกลงตามวรรคหนึ่ง คู่สมรสจะตกลงเปลี่ยนแปลงภายหลังก็ได้

^{๒๐} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๗๖ “สามีและภริยาต้องจัดการสินสมรสร่วมกันหรือได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่ง ในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) ชาย แลกเปลี่ยน ชายฝาก ให้เช่าซื้อ จำนอง ปลดจำนอง หรือโอนสิทธิจำนองซึ่งอสังหาริมทรัพย์หรือสังหาริมทรัพย์ที่จำนองได้

(๒) ก่อตั้งหรือกระทำให้สิ้นสุดลงทั้งหมดหรือแต่บางส่วน ซึ่งภาระจำยอม สิทธิอาศัย สิทธิเหนือพื้นดิน สิทธิเก็บกิน หรือภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์

(๓) ให้เช่าอสังหาริมทรัพย์เกิน ๓ ปี

(๔) ให้กู้ยืมเงิน

(๕) ให้โดยเสนาหา เว้นแต่การให้ที่พอสมควรแก่ฐานะานุรูปของครอบครัว เพื่อการกุศล เพื่อการสังคม หรือตามหน้าที่ธรรมจรรยา

(๖) ประนีประนอมยอมความ

(๗) มอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการวินิจฉัย

(๘) นำทรัพย์สินไปเป็นประกันหรือหลักประกันต่อเจ้าพนักงานหรือศาล

การจัดการสินสมรสนอกจากกรณีบัญญัติไว้ในวรรคหนึ่ง สามีหรือภริยา จัดการได้ไม่ต้องได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่ง”

^{๒๑} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๕๗ “การสมรสตามประมวลกฎหมายนี้จะมีได้เฉพาะเมื่อได้จดทะเบียนแล้วเท่านั้น”

ข้อกำหนดตาม อนุสัญญาฯ ข้อ ๑๖	กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
กฎหมายจะต้องกระทำ ขึ้นเพื่อระบอบอายุขั้นต่ำ ของการแต่งงาน และให้ บังคับให้มีการจดทะเบียนสมรส ที่ทำการจดทะเบียนสมรส ของทางราชการ	

การวิเคราะห์สถานการณ์ความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในครอบครัวด้านกฎหมาย

จากความก้าวหน้าของประเทศไทยในการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิงชายตามแนวทางของอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ และได้มีการขอยกเลิกข้อสงวนไปแล้ว ๖ ข้อ ซึ่งข้อสงวนล่าสุดที่ขอยกเลิกคือ ข้อ ๑๖ ด้านครอบครัวและการสมรส เป็นการยืนยันว่าประเทศไทยมุ่งมั่นที่จะจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีและส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในบริบทของสถาบันครอบครัว

การยกเลิกข้อสงวนดังกล่าวมีผลดีในแง่ภาพลักษณ์ของประเทศไทย ในขณะเดียวกันการยืนยันสถานะดังกล่าวเป็นเสมือนการปักธงเป้าหมายที่จะต้องเดินต่อไปข้างหน้า เพื่อให้ความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในครอบครัวมีความเป็นจริงในทางปฏิบัติมากขึ้น

เมื่อวิเคราะห์ถึงความก้าวหน้าในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีประเด็นดังนี้

๑. กฎหมายไทยที่ให้สิทธิความเสมอภาคระหว่างหญิงชายก่อนการเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาฯ

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสมรสที่สำคัญคือประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ครอบครัว จากการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่กฎหมายกำหนดเงื่อนไขไว้เท่าเทียมกันทั้งหญิงและชาย ซึ่งกฎหมายดังกล่าวบังคับใช้ก่อนที่ประเทศไทยจะเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาฯ

๒. กฎหมายที่ได้รับการแก้ไขภายหลังการเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาฯ

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในครอบครัวบางฉบับที่มีบทบัญญัติที่เป็นการเลือกปฏิบัติต่อสตรีได้รับการแก้ไข หรือตราขึ้นใหม่ภายหลังการเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาฯ มีจำนวน ๗ ฉบับ ได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๕ เรื่องการเรียกค่าทดแทนจากผู้ร่วมประเวณีหรือข่มขืนคู่หมั้น มาตรา ๑๕๑๖ เรื่องเหตุหย่า พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๗๖ เรื่องการข่มขืน พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๐ พระราชบัญญัติชื้อบุคคล (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๘ พระราชบัญญัติค่านานานามหญิง พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นที่มาที่ประเทศไทยแจ้งต่อองค์การสหประชาชาติอย่างเป็นทางการขอยกเลิกข้อสงวนข้อ ๑๖

๓. กฎหมายที่ยังต้องได้รับการแก้ไขเพิ่มเติม

กฎหมายหลายฉบับยังคงมีการเลือกปฏิบัติ เช่น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๕๓ เรื่องการสมรสใหม่ พระราชบัญญัติสัญญาพิพาท พ.ศ. ๒๕๐๘ กฎหมายเกี่ยวกับการทำแท้ง ซึ่งกฎหมายที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขนี้ นับว่ามีความอ่อนไหวมาก โดยเฉพาะเรื่องการทำแท้ง เนื่องจากคนในสังคมยังมีความเห็นขัดแย้ง

๔. ที่มาของการแก้ไขกฎหมาย

หากพิจารณากฎหมายที่มีการเลือกปฏิบัติต่อสตรีจะเห็นว่าเบื้องหลังการบัญญัติคืออคติที่มีต่อเพศหญิงในประเด็นต่างๆ ที่สำคัญคือการมองเรื่องเพศที่เป็นสองมาตรฐาน สะท้อนอยู่ในกฎหมายที่เกี่ยวกับการความสัมพันธ์ทางเพศ ได้แก่ เหตุหย่า การเรียกค่าทดแทนผู้ที่มีความสัมพันธ์กับคู่หมั้น กฎหมายการใช้คำนำหน้านาม โดยสังคมยอมรับได้กับพฤติกรรมทางเพศที่อิสระ รวมทั้งความสัมพันธ์นอกสมรส แต่เคร่งครัดกับพฤติกรรมของฝ่ายหญิง และเจตคติการสืบวงศ์สกุลผ่านทางฝ่ายชาย สะท้อนอยู่ในกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาติบุตร การใช้นามสกุล

กระบวนการแก้ไขกฎหมายทั้ง ๗ ฉบับ มีความแตกต่างกันเป็น ๒ กลุ่ม โดยกฎหมายที่ผ่านกระบวนการปรับปรุง แก้ไขในช่วงสภานิติบัญญัติแห่งชาติ คือช่วงปี ๒๕๕๐ - ๒๕๕๑ ซึ่งเป็นช่วงที่มีเพียงสภาเดียวในการพิจารณากฎหมาย มีจำนวนถึง ๕ ฉบับ ได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๕ เรื่องการเรียกค่าทดแทนจากผู้ร่วมประเวณีหรือข่มขืนคู่หมั้น มาตรา ๑๕๑๖ เรื่องเหตุหย่า ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๗๖ เรื่องการข่มขืน พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๐ พระราชบัญญัติคำนำหน้านามหญิง พ.ศ. ๒๕๕๑ ส่วนกฎหมายพระราชบัญญัติชื้อบุคคล (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๘ และพระราชบัญญัติสัญญาพิพาท พ.ศ. ๒๕๓๕ ผ่านการพิจารณาจากรัฐสภา

๕. ผลจากกฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อสตรี

กฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อสตรีก่อให้เกิดผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของตัวผู้หญิงเอง และยังมีผลต่อสังคมโดยรวมด้วย แม้บางเรื่องคนในสังคมเห็นเป็นเรื่องเล็กน้อย หยุมหยิม และมักจะวิจารณ์การเคลื่อนไหวเพื่อปรับแก้กฎหมายเหล่านี้ว่า เป็นเรื่องขององค์กรสตรีที่ “ไม่มีอะไรจะทำ” หรือ “ทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่” แต่ผู้ที่ถูกเลือกปฏิบัติเป็นผู้ที่ประสบปัญหาไม่ได้เห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย เช่น เรื่องการใช้คำนำหน้านาม พบว่าเมื่อมีการแก้ไขกฎหมายให้สิทธิในการเลือกใช้ “นางสาว” หลังการสมรส ก็มีผู้ขอให้สิทธิดังกล่าวจำนวนมาก^{๒๒}

๖. กฎหมายเลือกปฏิบัติกับแนวคิดสตรีนิยม

การเลือกปฏิบัติส่วนใหญ่พบว่า มีลักษณะของการยกเว้นให้กับผู้ชาย และเคร่งครัดกับผู้หญิง โดยเฉพาะเมื่อเกี่ยวกับเรื่องทางเพศ โดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องควบคุมพฤติกรรมของผู้หญิง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดสตรีนิยมแนวสุดขั้ว ขณะเดียวกัน สังคมก็ยังผูกพันผู้หญิงไว้กับบริบทในบ้าน ทำให้กฎหมายบางฉบับ เช่น คำนำหน้านาม เดิมระบุให้เห็นว่าผู้หญิงนั้นสมรสแล้วหรือยัง ซึ่งสถานภาพนั้นถูกนำมาขยายในเรื่องโอกาสในการทำงาน เนื่องจากสถานประกอบการและโรงงานมี

^{๒๒} อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ ๑๘ หน้า ๑๘

แนวโน้มจะเลือกผู้หญิงโสดเข้าทำงานมากกว่าคนที่สมรสแล้ว เพราะทราบดีว่าผู้หญิงที่มีครอบครัว จะไม่สามารถใช้เวลาทุ่มเทให้กับงานได้มากเท่าคนโสด เนื่องจากมีภาระงานบ้าน

๗. กฎหมายกับความเสมอภาคที่แท้จริง (Substantive Equality)

การมีกฎหมายรับรองสิทธิความเสมอภาคระหว่างหญิงชายถือเป็นเส้นแบ่งสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจของรัฐบาลที่ดำเนินการตามอนุสัญญาฯ แต่ในทางปฏิบัติการที่สังคมจะมีความเสมอภาคระหว่างเพศได้อย่างแท้จริงยังมีสิ่งที่รัฐจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องอีก ได้แก่ การบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง การปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมให้เอื้อต่อการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมาย รวมทั้งรัฐต้องสร้างพื้นฐานความเข้าใจเรื่องการเคารพสิทธิของประชาชนและปรับแก้เจตคติที่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการบรรลุเป้าหมายความเสมอภาคระหว่างหญิงชายตามอนุสัญญาฯ^{๒๓}

ดังนั้น แม้จะมีความก้าวหน้าของประเทศไทยในการดำเนินการตามอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดกาเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ รวมทั้งมีการยกเลิกข้อสงวน ข้อ ๑๖ เรื่องครอบครัวและการสมรสไปแล้ว แต่ก็ยังปรากฏปัญหาที่ต้องการการแก้ไขต่อไป

^{๒๓} ผู้ศึกษามีความเห็นเพิ่มเติม ดังนี้

การบังคับใช้กฎหมาย : ประเทศไทยนับว่ามีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อสตรีและส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชายเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม พบว่าการบังคับใช้ยังมีปัญหา ตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว มีปัญหาในทางปฏิบัติมากอันเนื่องมาจากกลไกการปฏิบัติงานยังไม่คล่องตัว เจ้าหน้าที่ยังไม่เข้าใจกระบวนการ และประชาชนยังไม่รับทราบถึงกฎหมายฉบับดังกล่าว แต่ปัญหาที่สำคัญที่สุดคือ เจตคติของเจ้าหน้าที่และประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจปัญหาความรุนแรงในครอบครัว โดยยังคงมีความเห็นว่าปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาภายในครอบครัว ไม่ใช่ปัญหาที่บุคคลภายนอกควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว

กระบวนการยุติธรรม : กระบวนการบังคับใช้กฎหมายในภาพรวมยังมีปัญหาในแง่ความเข้าใจปัญหาของสตรีและบุคลากรที่เกี่ยวข้องบางส่วนยังมีอคติเกี่ยวกับสิทธิของสตรี เนื่องจากเจตคติ ค่านิยมเดิมเกี่ยวกับสถาบันครอบครัวของไทย ยังคงให้คุณค่าแก่รูปแบบเดิมโดยมีมายาคติว่าสภาพสังคมแบบเดิม ครอบครัวแบบเดิมที่มีการแบ่งหน้าที่ระหว่างหญิงชายออกจากกัน และมีผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัวเป็นเรื่องที่เหมาะสมที่สุดแล้ว โดยเฉพาะกับสังคมไทย เมื่อความเชื่อดังกล่าวยังคงมีอยู่ ส่งผลให้การทำงานในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมมีแนวโน้มที่จะเดินไปในทิศทางเดิม เสมือนเป็นผู้กำกับให้ผู้หญิงและผู้ชายมีบทบาทกลับไปสู่แบบเดิม ยกตัวอย่างเช่น เมื่อมีการทำร้ายภรรยา เจ้าหน้าที่ตำรวจบางคนยังเห็นว่าเป็น “เรื่องของผัวเมีย” และยังไม่ใช้วิธีไกล่เกลี่ยและให้กลับไป โดยไม่นำกระบวนการทางกฎหมายมาช่วย

เจตคติของสังคม : แม้ว่าการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิงชายจะมีการดำเนินงานในประเทศไทยมาเป็นเวลานาน แต่อุปสรรคสำคัญที่ทำให้เสมือนการทำงานดังกล่าว เป็นการทำงานสวนกระแสสังคม คือการที่เจตคติของสังคมโดยรวมเป็นเรื่องที่ปรับเปลี่ยนได้ยาก แม้จะสามารถผลักดันให้มีการแก้ไขกฎหมายไปเป็นจำนวนมาก แต่ความเชื่อของคนในสังคมส่วนใหญ่กลับยังไม่เปลี่ยนแปลงตาม เช่น การมีกฎหมายให้โอกาสผู้หญิงในการเลือกใช้นามสกุลได้หลังการสมรส แม้จะมีผู้หญิงจำนวนไม่น้อยที่ใช้สิทธิดังกล่าว แต่คนจำนวนมากที่เห็นว่าเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม และยังคงมองว่าเป็นการทำลายสถาบันครอบครัว เป็นต้น

บทที่ ๔ บทสรุปและข้อเสนอแนะ

๔.๑ สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาความก้าวหน้าในการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิงชายของประเทศไทยตามแนวทางของอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ : ด้านความเสมอภาคในครอบครัวและการสมรส พบว่า

๑) ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ตั้งแต่ปี ๒๕๒๘ ถือว่ามีผลผูกพันในการที่จะต้องดำเนินการทุกวิถีทางที่จะจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีและส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในสังคมไทย ซึ่งประเทศไทยก็ได้มีการดำเนินการปรับปรุง แก้ไขกฎหมาย ระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งกำหนดมาตรการ กลไก และดำเนินแผนงาน โครงการต่างๆ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของอนุสัญญาฯ พร้อมทั้งมีการรายงานผลการดำเนินงานต่อสหประชาชาติเป็นระยะ

๒) ประเด็นความเสมอภาคในครอบครัวและการสมรส เป็นประเด็นที่ปรากฏอยู่ใน ข้อ ๑๖ ของอนุสัญญาฯ และเป็นประเด็นล่าสุดที่ประเทศไทยได้ขอยกเลิกข้อสงวนต่อสหประชาชาติเป็นข้อที่ ๖ จากการจำนวน ๗ ข้อที่ประเทศไทยได้ตั้งข้อสงวนไว้เมื่อให้สัตยาบรรณเมื่อ ปี ๒๕๒๘

๓) ในการรายงานผลการดำเนินงานของประเทศไทยที่เสนอต่อคณะกรรมการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี แห่งสหประชาชาติ พบว่ามีความก้าวหน้าไปอย่างมาก ในด้านการปรับปรุง แก้ไขกฎหมาย ระเบียบต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในครอบครัว

๔) จากการศึกษผลการดำเนินการข้างต้น พบว่า แม้จะมีความก้าวหน้าในการปรับปรุง แก้ไขกฎหมาย แต่ยังมีกฎหมายบางฉบับที่ยังคงมีการเลือกปฏิบัติอยู่ โดยรวมพบวก่อนการเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาฯ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวและการสมรสส่วนใหญ่กำหนดสิทธิ หน้าที่รับผิดชอบอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งหญิงและชาย แต่ก็ยังคงมีกฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อสตรีอยู่อีกหลายฉบับ ซึ่งเมื่อมีการสำรวจภายหลังการเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาฯ ก็ได้มีการนำเสนอเพื่อแก้ไขรวมทั้งยกร่างกฎหมายใหม่เพื่อคุ้มครองสตรีรวมทั้งสิ้น ๗ ฉบับ อย่างไรก็ตามยังพบกฎหมายที่เลือกปฏิบัติที่รอการแก้ไขอยู่อีก ๓ ฉบับ

๕) ในการยกเลิกข้อสงวนข้อ ๑๖ ของประเทศไทยนับเป็นเรื่องที่ดี เนื่องจากเป็นการแสดงเจตนารมณ์ที่แน่วแน่ของประเทศไทยในการมุ่งจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในด้านครอบครัวและการสมรส แม้จะยังคงปรากฏความไม่เสมอภาคบางฉบับ และในอนาคตอาจพบกฎหมายที่ยังเลือกปฏิบัติต่อสตรีเพิ่มขึ้น แต่นั่นคือเป้าหมายของการดำเนินการต่อไปเพื่อนำไปสู่ความเสมอภาคระหว่างหญิงชายที่แท้จริง

๔.๒ ข้อเสนอแนะ

๔.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคในครอบครัวและการสมรสเป็นเรื่องละเอียดอ่อน หากมีการศึกษา สํารวจเพิ่มเติมอาจพบกฎหมายสร้างความไม่เป็นธรรมอยู่อีก ซึ่งอาจอยู่ในรูปของกฎหมายลำดับรอง ซึ่งออกเป็นกฎ ระเบียบปฏิบัติต่างๆ ซึ่งกระจายอยู่ในหน่วยงานองค์กรต่างๆ ดังนั้น การติดตาม ค้นคว้า ศึกษาอย่างต่อเนื่องเป็นเรื่องจำเป็น และการแก้ไขกฎหมายเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยกลไกระดับชาติ เนื่องจากเกี่ยวข้องกับหน่วยงานจำนวนมาก คณะกรรมการระดับชาติ คือ คณะกรรมการนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถานภาพสตรีแห่งชาติ ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน จึงควรบรรจวาระทบทวนกฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อสตรีอย่างต่อเนื่อง

๒) การส่งเสริมให้สตรีได้มีโอกาสทำหน้าที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งการส่งเสริมความเข้าใจในเรื่องมิติหญิงชายให้แก่บุคลากรทั้งหญิงและชายในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะในกระบวนการยกร่าง พิจารณาแก้ไข ปรับปรุงกฎหมาย รวมไปถึงกระบวนการนิติบัญญัติเป็นเรื่องสำคัญ ดังจะเห็นว่าในสภาวะปกติการที่ร่างแก้ไขกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิสตรีจะผ่านกระบวนการเป็นเรื่องยาก กฎหมายส่วนใหญ่ที่ผ่านการแก้ไขผ่านการพิจารณาในช่วงที่สภาเป็นสภาเดี่ยว และสมาชิกสภาที่เคลื่อนไหวเป็นนักวิชาการ^๑ ดังนั้น จึงต้องสร้างความเข้มแข็งให้แก่กระบวนการปกติ เพื่อให้สามารถทำหน้าที่พิจารณาร่างกฎหมายด้วยความเข้าใจ

๔.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการดำเนินการ

ประเทศไทยในฐานะรัฐภาคียังคงต้องดำเนินการตามอนุสัญญาฯ และจัดทำรายงานเสนอต่อองค์การสหประชาชาติ รวมทั้งต้องร่วมประชุมเพื่อตอบคำถามต่อคณะกรรมการว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี โดยในปี ๒๕๕๗ ประเทศไทยจะต้องรายงานผลการดำเนินการตามอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ฉบับที่ ๖ - ๗ (ฉบับรวม) ต่อองค์การสหประชาชาติ ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการตามอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบบังเกิดผลเป็นรูปธรรม ดังนั้น จึงมีข้อเสนอเพื่อการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

๑) หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบคือ สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว ยังคงมีภารกิจที่จะต้องเป็นผู้ประสานงานหลักในการผลักดันการแก้ไขกฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อสตรีจำนวน ๓ ฉบับที่ยังคงบังคับใช้อยู่ แม้ว่ากฎหมายดังกล่าวจะเกี่ยวข้องกับประเด็นอ่อนไหว แต่ควรมีการเคลื่อนไหวเพื่อให้เกิดการถกเถียงในสังคม เพื่อร่วมกันหาทางออกไป รวมทั้งต้องเตรียมรองรับการดำเนินการเพื่อแก้ไขกฎหมายอื่นๆ ที่อาจพบเพิ่มขึ้น รวมทั้งอาจต้องพิจารณายกร่างกฎหมายใหม่เพื่อให้ความคุ้มครองและส่งเสริมความเสมอภาคในครอบครัว

๒) นอกจากการผลักดันให้เกิดกระแสเคลื่อนไหวในสังคม สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว ต้องร่วมกับหน่วยงานด้านกฎหมาย หน่วยปฏิบัติ และสถาบันทางวิชาการ ทำการศึกษาวิจัยปัญหา ผลกระทบและนำเสนอทางออกในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่ยังคงค้างอยู่ ๓ ฉบับ นำไปสู่การยกร่างแก้ไขกฎหมาย และทำประชาพิจารณ์รับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องและประชาชนต่อไป

^๑ การแก้ไขกฎหมายในช่วงสภานิติบัญญัติ มีผลสำเร็จมาจากความร่วมมือขององค์กรสตรีกับสมาชิกสภาสายนักวิชาการ ได้แก่ ดร.จุรี วิจิตรวาทการ เป็นต้น

๓) สำหรับกฎหมายสัญชาตินั้น ประเด็นอ่อนไหวที่ทำให้เกิดการคัดค้านการให้สิทธิสามีชาวต่างด้าวที่สมรสกับผู้หญิงไทย เป็นประเด็นเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ จึงจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาค้นคว้าข้อมูลในเชิงสถิติในส่วนที่เป็นความห่วงใยของฝ่ายความมั่นคง พร้อมกับการเสนอประเด็นสิทธิมนุษยชน และเรื่องการส่งเสริมสัมพันธภาพในครอบครัว ส่วนกฎหมายการสมรสใหม่เป็นประเด็นทางการแพทย์เกี่ยวกับการพิสูจน์ความเป็นบิดาของบุตรที่เกิดในช่วงที่อาจก้ำกึ่งระหว่างการสมรสเก่ากับการสมรสใหม่ ซึ่งต้องมีการศึกษาข้อมูลสนับสนุน และในส่วนของกฎหมายทำแท้ง เนื่องจากมีประเด็นเกี่ยวกับศีลธรรมและศาสนา ผู้ศึกษาจึงเสนอให้ทำการศึกษาทั้งในส่วนทางการแพทย์ และเสนอทางออกตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ โดยยังไม่อาจก้าวไปถึงขั้นการให้ผู้หญิงตัดสินใจดำรงครรภ์หรือทำแท้งได้โดยอิสระ แต่ควรยึดแนวทางที่เคยมีการเสนอคือ เพิ่มเหตุในการทำแท้งได้ตามกฎหมายคือ ปัญหาสุขภาพของทารก ซึ่งเดิมกฎหมายไม่ได้ครอบคลุมประเด็นดังกล่าว แต่เป็นประเด็นที่เป็นปัญหาเป็นอย่างมากในกรณีที่ตรวจพบว่าทารกมีความผิดปกติ แต่ไม่สามารถทำแท้งได้

๔) กฎหมายที่ได้รับการแก้ไขแล้วจะต้องได้รับการเผยแพร่ ทำความเข้าใจไปสู่ประชาชน เพื่อให้ทราบข้อกฎหมาย เข้าใจความเป็นมาของกฎหมาย เหตุผล ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น เช่น พระราชบัญญัติชื้อบุคคล ที่ให้โอกาสผู้หญิงเลือกใช้นามสกุลของตนเองหรือสามีหลังการจดทะเบียนสมรส ยังเป็นกฎหมายที่ประชาชนไม่เข้าใจ และมีข้อถกเถียงในประเด็นปัญหาต่างๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในด้านการส่งเสริมบทบาทสตรี ส่งเสริมสิทธิ และด้านกฎหมายควรร่วมมือกันเร่งทำความเข้าใจและให้เป็นทางเลือกตามสิทธิที่ควรจะเป็น ขณะเดียวกันก็ทำความเข้าใจว่ากฎหมายดังกล่าวไม่กระทบสถาบันครอบครัวและสังคมโดยรวม

๕) ในการวิเคราะห์สถานการณ์ความเสมอภาคระหว่างหญิงชายเพื่อสนับสนุนการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย จำเป็นต้องใช้ข้อมูลจำแนกเพศ เพื่อให้เห็นสถานการณ์ปัญหา รวมทั้งเป็นการติดตามผลการบังคับใช้กฎหมายด้วย ดังนั้น สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัวจะต้องสนับสนุนผลักดันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เริ่มเก็บข้อมูลจำแนกเพศ โดยจะต้องชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ต่องานของหน่วยงานนั้นเองในการวัดผลกระทบจากภารกิจของหน่วยงาน พร้อมทั้งช่วยให้คำปรึกษาแนะนำในการจัดเก็บข้อมูลจำแนกเพศ

๖) การผลักดันการส่งเสริมความเสมอภาคตามแนวทางของอนุสัญญาฯ ควรมีกลไกให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการติดตาม ส่งเสริม เร่งรัดการดำเนินงานตามอนุสัญญาฯ รวมทั้งการจัดทำรายงาน เช่น การดำเนินงานในรูปคณะกรรมการติดตามการดำเนินการตามอนุสัญญาฯ ซึ่งมีผู้แทนหน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน และนักวิชาการเป็นผู้กำกับดูแลร่วมกัน และควรมีการประชุมคณะกรรมการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีผลจากการทำงานของคณะกรรมการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม กลไกหลักที่รับผิดชอบผลักดันควรเป็นความร่วมมือระหว่างสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กับกระทรวงการต่างประเทศ

๗) การปรับฐานคิดในเรื่องมิติหญิงชายเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด ซึ่งจะต้องเริ่มต้นเรียนรู้ตั้งแต่เด็ก ดังนั้น สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัวควรต้องร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการ ในการปรับหลักสูตรการศึกษาเพื่อให้ทั้งเด็กหญิงและเด็กชายเข้าใจในเรื่องสิทธิมนุษยชน การเคารพสิทธิของคนต่างเพศ ต่างศาสนา ต่างเชื้อชาติ และขจัดอคติที่สังคมเคยหล่อ

หลอมบทบาทหญิงชาย ซึ่งจะทำให้สังคมในอนาคตมีผู้หญิงและผู้ชายที่เติบโตมาด้วยความเข้าใจ ทั้ง
ในบริบทครอบครัว ชุมชน และสังคม และร่วมมือสนับสนุนกันและกันในการพัฒนาประเทศต่อไป

บรรณานุกรม

- กองสนธิสัญญา. คู่มือการทำสนธิสัญญาหรือข้อตกลงต่าง ๆ. กรุงเทพฯ: กรมสนธิสัญญาและกฎหมายและกฎหมาย กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๔๗.
- การประชุมเชิงปฏิบัติการสถานการณ์จำลอง (CEDAW Mock Session) เพื่อการรายงานของประเทศไทยต่อคณะกรรมการ CEDAW. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, ๒๕๔๘.
- ผลการประชุมและข้อเสนอแนะจากการประชุมคณะกรรมการว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี สมัยที่ ๓๔. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, ๒๕๔๙.
- มติหญิงชายกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ, ๒๕๔๕.
- มาตาทักษณ์ อรุ้งโรจน์ และคณะ. โครงการวิจัยเพื่อยกร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมโอกาสและความเท่าเทียมกัน. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เสนอต่อสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, ๒๕๔๙.
- มาลี พุกษ์พงศาวิ. ย้อนรอยสิทธิความเป็นคนของผู้หญิง. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และโครงการสตรีและเยาวชนศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑.
- รายงานการอนุวัติตามอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ฉบับที่ ๒ - ๓ (ฉบับรวม). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ, ๒๕๔๐.
- รายงานการอนุวัติตามอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ฉบับที่ ๔ - ๕ (ฉบับรวม). กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, ๒๕๔๕.
- รายงานสถิติจำแนกเพศของประเทศไทย ปี ๒๕๕๑. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ร่วมกับสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, ๒๕๕๑.
- วันทนี วาสิกะสิน และคณะ. การศึกษาเจตคติของคนรุ่นใหม่ต่อการส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชาย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, ๒๕๕๑.
- อารีวรรณ จตุทอง และ สุภา พงศ์หล่อพิศิษฐ์. กฎหมายที่ทำให้ผู้หญิงไม่ได้รับสิทธิอย่างเท่าเทียม. โครงการสุขภาวะผู้หญิง มูลนิธิผู้หญิง. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา, ๒๕๕๕

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of Discrimination against Women)

บรรดารัฐภาคีในอนุสัญญานี้

สังเกตว่ากฎบัตรแห่งสหประชาชาติยืนยันความเชื่อมั่นในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในเกียรติศักดิ์ และคุณค่าของมนุษย์และในสิทธิอันเท่าเทียมกันของบุรุษและสตรี

สังเกตว่าปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนยืนยันหลักการที่ว่า การเลือกปฏิบัติเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ และประกาศว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิ และว่าทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพบรรดาที่ระบุไว้ในปฏิญญานี้ โดยปราศจากความแตกต่างไม่ว่าชนิดใดๆ รวมทั้งความแตกต่างและเพราะเหตุแห่งเพศ

สังเกตว่ารัฐภาคีในกติกานานาชาติว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมีความผูกพันที่จะประกันสิทธิอันเท่าเทียมกันของบุรุษและสตรี ในการที่จะได้อุปโภคสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม พลเมือง และการเมืองทั้งปวง

พิจารณาถึงอนุสัญญาระหว่างประเทศที่ออกภายใต้การสนับสนุนของสหประชาชาติและทบวงการชำนัญพิเศษที่ส่งเสริมความเสมอภาคแห่งสิทธิของบุรุษและสตรี

อีกทั้งยังสังเกตถึง ญัตติ ปฏิญญา และข้อเสนอแนะที่รับรองโดยสหประชาชาติและทบวงการชำนัญพิเศษซึ่งส่งเสริมความเสมอภาคแห่งสิทธิของบุรุษและสตรี

อย่างไรก็ตาม มีความห่วงใยว่า ทั้งๆ ที่มีเครื่องมือต่างๆ เหล่านี้แล้ว ก็ยังคงมีการเลือกปฏิบัติต่อสตรีอย่างรุนแรงอยู่อีก

ระลึกถึงว่า การเลือกปฏิบัติต่อสตรีขัดต่อหลักการของความเสมอภาคของสิทธิและความเคารพต่อเกียรติศักดิ์ของมนุษย์ เป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมของสตรีตามข้อกำหนดที่เสมอภาคกันกับบุรุษในการดำรงอยู่ทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมในประเทศของตน ขัดขวางการเจริญเติบโตของความรุ่งเรืองของสังคมและครอบครัว และทำให้พัฒนาการอย่างสมบูรณ์ของศักยภาพต่างๆ ของสตรีในการให้บริการแก่ประเทศของตนและมนุษยชาติเป็นไปได้โดยยากยิ่งขึ้น

มีความห่วงใยว่า ในสถานการณ์แห่งความยากจน สตรีมีโอกาสเข้าถึงอาหาร การอนามัย การศึกษา การฝึก และโอกาสในการทำงานและความจำเป็นอื่นๆ ได้น้อยมาก

มีความเชื่อมั่นว่า การจัดให้มีระเบียบทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศแบบใหม่ ซึ่งอยู่บนรากฐานของสมรรถนะและความยุติธรรมจะช่วยให้ส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างบุรุษและสตรีอย่างสำคัญ

ย้ำว่า การจัดการแบ่งแยกผิว การแบ่งเชื้อชาติทุกรูปแบบ การเลือกปฏิบัติตามเชื้อชาติ ลัทธิอาณานิคม ลัทธิอาณานิคมสมัยใหม่ การรุกราน การยึดครอง ครอบครอง และการแทรกแซงของต่างชาติในกิจการภายในของรัฐต่างๆ มีความสำคัญต่อการได้อุปโภคสิทธิอย่างเต็มที่ของบุรุษและสตรี

ยืนยันว่า การทำให้สันติภาพและความมั่นคงของประเทศแข็งแกร่งขึ้น การผ่อนคลายความตึงเครียดระหว่างประเทศ ความร่วมมือซึ่งกันและกันในบรรดารัฐทั้งปวง โดยไม่ถือระบบสังคม

และเศรษฐกิจของตน การลดอาชญากรรมโดยทั่วไป และอย่างสิ้นเชิง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การลดอาชญากรรมนิวเคลียร์ ภายใต้การควบคุมระหว่างประเทศอย่างเข้มแข็งและได้ผล การยืนยันถึงหลักการแห่งความยุติธรรม ความเสมอภาค และผลประโยชน์ของกันและกันในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่างๆ และการตระหนักถึงสิทธิของประชาชนที่อยู่ภายใต้การครอบครองของต่างชาติและอยู่ภายใต้อาณานิคม และการยึดครองของต่างชาติต่อการที่จะปกครองตนเอง และการได้อิสภาพ รวมทั้งการเคารพอธิปไตยแห่งชาติ และบูรณภาพแห่งดินแดนจะช่วยส่งเสริมความก้าวหน้าและพัฒนาการทางสังคม และในฐานะเป็นผลสืบเนื่องจะช่วยให้บรรลุถึงความเสมอภาคอย่างเต็มเปี่ยมระหว่างบุรุษและสตรี มีความเชื่อมั่นว่า พัฒนาการอย่างเต็มที่และสมบูรณ์ของประเทศ สวัสดิภาพของโลก และเหตุที่จะมีสันติภาพจำต้องให้สตรีได้เข้าร่วมอย่างเต็มที่ในทุกๆ สาขาโดยเสมอภาคกับบุรุษ

คำนึงถึงการที่สตรีมีส่วนช่วยอย่างสำคัญต่อสวัสดิการของครอบครัวและต่อพัฒนาการของสังคม ซึ่งจนกระทั่งปัจจุบันนี้ ยังไม่ได้รับการยอมรับอย่างเต็มที่ ความสำคัญทางสังคมของความเป็นเพศมารดาและบทบาทของบิดามารดาในครอบครัวและในการเลี้ยงดูบุตร และตระหนักว่าบทบาทของสตรีในการให้กำเนิดบุตรไม่ควรจะเป็นพื้นฐานในการเลือกปฏิบัติ และตระหนักว่าการเลี้ยงดูบุตรจำต้องได้รับผิดชอบร่วมกันระหว่างบุรุษและสตรี และสังคมทั้งหมด

ตระหนักว่า จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทดั้งเดิมของบุรุษ รวมทั้งบทบาทของสตรีในสังคมและในครอบครัว เพื่อให้บรรลุถึงความเสมอภาคอย่างเต็มที่ระหว่างบุรุษและสตรี

ตั้งใจแน่วแน่ที่จะให้มีการปฏิบัติตามหลักการที่ระบุไว้ในปฏิญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี และเพื่อความมุ่งประสงค์นั้นจะกำหนดมาตรการต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับการจัดการเลือกปฏิบัติดังกล่าวในทุกรูปแบบและวิธีการ ได้ตกลงดังต่อไปนี้

ภาค ๑

ข้อ ๑

เพื่อความมุ่งประสงค์ของอนุสัญญานี้ คำว่า “เลือกปฏิบัติต่อสตรี” จะหมายถึงการแบ่งแยก การกีดกัน หรือการกีดกันใดๆ เพราะเหตุแห่งเพศ ซึ่งมีผลหรือความมุ่งประสงค์ที่จะทำลายหรือการทำให้เสื่อมเสียการยอมรับ การได้อุปโภค หรือใช้สิทธิโดยสตรี โดยไม่เลือกสถานภาพด้านการสมรส บนพื้นฐานของความเสมอภาคของบุรุษและสตรีของสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมพลเมืองหรือด้านอื่นๆ

ข้อ ๒

รัฐภาคีทั้งหลายขอประณามการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ตกลงที่จะติดตามนโยบายเกี่ยวกับการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีโดยวิธีที่เหมาะสมทุกประการและโดยไม่ชักช้า และเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายนี้ ตกลงที่จะ

(ก) บรรจุหลักการของความเสมอภาคของบุรุษและสตรีไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งชาติของตน หรือในบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เหมาะสมอื่นๆ ถ้าหากว่ายังไม่รวมเข้าไว้ในรัฐธรรมนูญและบทบัญญัติเหล่านั้น และประกันที่จะให้มีการปฏิบัติตามหลักการนี้ โดยผ่านกฎหมายและวิธีการที่เหมาะสมอื่นๆ

(ข) ออกมาตรการด้านนิติบัญญัติและอื่นๆ ที่เหมาะสม รวมทั้งข้อบังคับเมื่อเห็นเหมาะสม ที่ห้ามการเลือกปฏิบัติทั้งหมดต่อสตรี

(ค) จัดให้มีการป้องกันทางกฎหมายซึ่งสิทธิของสตรีบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกันกับบุรุษ และรับประกันในการคุ้มครองสตรีอย่างมีประสิทธิภาพต่อการเลือกปฏิบัติใดๆ โดยผ่านศาลยุติธรรมแห่งชาติ ที่มีอำนาจและสถาบันรัฐบาลอื่นๆ

(ง) งดเว้นจากการเข้าไปพัวพันในการกระทำหรือการปฏิบัติใดๆ เกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติต่อสตรี และรับประกันว่า เจ้าหน้าที่และสถาบันของรัฐจะปฏิบัติโดยสอดคล้องกับข้อผูกพันนี้

(จ) ใช้มาตรการที่เหมาะสมทุกอย่าง เพื่อขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี โดยบุคคล องค์กร หรือวิสาหกิจใดๆ

(ฉ) ใช้มาตรการที่เหมาะสมทุกอย่าง รวมทั้งการออกกฎหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงหรือล้มเลิกกฎหมาย ข้อบังคับ ประเพณีและแนวปฏิบัติที่ยังมีอยู่ ซึ่งก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี

(ช) เพิกถอนบทบัญญัติทางอาญาภายในทั้งปวงซึ่งก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี

ข้อ ๓

ในทุกๆ ด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม รัฐภาคี จะใช้มาตรการที่เหมาะสมทั้งปวง รวมทั้งการออกกฎหมายเพื่อประกันพัฒนาการและความก้าวหน้าอย่างเต็มที่ของสตรี เพื่อความมุ่งประสงค์ที่จะรับประกันให้สตรีได้ใช้และได้อุปโภคสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐาน บนฐานของความเสมอภาคกับบุรุษ

ข้อ ๔

๑. การที่รัฐภาคีออกมาตรการพิเศษชั่วคราวซึ่งมุ่งที่จะเร่งรัดให้มีความเสมอภาคที่แท้จริงระหว่างบุรุษและสตรี จะไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติตามที่ได้นิยามความหมายไว้ในอนุสัญญาฉบับปัจจุบันนี้ แต่จะโดยประการใดก็ตามไม่ต้องมีการคงมาตรฐานอันไม่เสมอภาค หรือแบ่งแยกไว้ในฐานะเป็นผลที่ตามมา มาตรการเหล่านี้จะสิ้นสุดเมื่อได้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของความเสมอภาคและโอกาสและการปฏิบัติ

๒. การที่รัฐภาคีออกมาตรการพิเศษ รวมทั้งมาตรการที่มีอยู่แล้วในอนุสัญญาฉบับปัจจุบันนี้ ซึ่งมุ่งที่จะปกป้องความเป็นเพศมารดาไว้จะไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติ

ข้อ ๕

รัฐภาคีจะใช้มาตรการที่เหมาะสมทั้งปวง

(ก) เพื่อปรับปรุงแบบแผนความประพฤติทางสังคมและวัฒนธรรมของบุรุษและสตรี โดยมุ่งที่จะให้ได้ขจัดความเดียดฉันท์ และวิธีปฏิบัติอันเป็นประเพณีและอื่นๆ ทั้งปวง ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความคิดเกี่ยวกับความต่ำต้อย หรือความสูงส่งของอีกเพศหนึ่ง หรือที่อยู่บนพื้นฐานของบทบาทแบบเก่าสำหรับบุรุษและสตรี

(ข) เพื่อประกันว่า การศึกษาเกี่ยวกับระบบครอบครัว รวมถึงความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับความเป็นเพศมารดา ในฐานะเป็นหน้าที่ทางสังคมและเป็นการยอมรับถึงความรับผิดชอบร่วมกันของบุรุษและสตรีในการเลี้ยงดู และการพัฒนาบุตร ทั้งยังเป็นที่เข้าใจด้วยว่าในทุกๆ กรณี ผลประโยชน์ของบุตรย่อมเป็นสิ่งต้องคำนึงถึงเป็นเบื้องต้น

ข้อ ๖

รัฐภาคีจะใช้มาตรการที่เหมาะสมทุกอย่าง รวมทั้งการออกกฎหมาย เพื่อปราบปรามการค้าสตรีและการแสวงหาประโยชน์จากการค้าประเวณีของสตรีทุกรูปแบบ

ภาค ๒

ข้อ ๗

รัฐภาคีจะใช้มาตรการที่เหมาะสมทุกประการ เพื่อขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในด้านที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและทั่วๆ ไปของประเทศ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจะให้ประกันแก่สตรีภายใต้เงื่อนไขแห่งความเสมอภาคกับบุรุษซึ่งสิทธิ

(ก) ที่จะออกเสียงในการเลือกตั้งและลงประชามติทั้งปวง และมีสิทธิที่จะได้รับเลือกตั้งเข้าไปในองค์กรที่มีการเลือกตั้งอย่างเปิดเผยทั้งหมด

(ข) ที่จะเข้าร่วมในการวางนโยบายของรัฐบาลและดำเนินการตามนโยบายนั้น และในการรับตำแหน่งราชการ และปฏิบัติหน้าที่ราชการในทุกๆ ระดับของรัฐบาล

(ค) ที่จะเข้าร่วมในองค์กรและสมาคมที่ไม่ได้เป็นของรัฐบาลที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่แบบทั่วๆ ไป และที่เกี่ยวกับการเมืองของประเทศ

ข้อ ๘

รัฐภาคีจะใช้มาตรการที่เหมาะสมทุกอย่าง เพื่อให้ประกันแก่สตรีภายใต้เงื่อนไขแห่งความเสมอภาคกันกับบุรุษและโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติใดๆ ซึ่งโอกาสที่จะเป็นผู้แทนรัฐบาลของตนในระดับระหว่างประเทศและเข้าร่วมในงานขององค์การระหว่างประเทศ

ข้อ ๙

๑. รัฐภาคีจะให้สิทธิที่เสมอภาคกันกับบุรุษแก่สตรีในการที่จะได้มา เปลี่ยนแปลงหรือคงไว้ซึ่งสัญชาติของตน รัฐภาคีเหล่านั้นจะรับประกันเป็นพิเศษว่าทั้งการแต่งงานคนต่างชาติ กับทั้งเปลี่ยนแปลงสัญชาติของสามีระหว่างการแต่งงานจะไม่เปลี่ยนสัญชาติของภรรยาโดยอนุมัติไปด้วย ทำให้เธอเป็นคนไร้สัญชาติหรือบังคับเธอให้ถือสัญชาติของสามี

๒. รัฐภาคีจะให้สิทธิอันเสมอภาคกันกับบุรุษแก่สตรี เกี่ยวกับสัญชาติของบุตรของตน

ภาค ๓

ข้อ ๑๐

รัฐภาคีจะใช้มาตรการที่เหมาะสมทุกอย่างเพื่อขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี เพื่อที่จะให้ประกันแก่สตรีทั้งหลาย ซึ่งสิทธิอันเสมอภาคกันกับบุรุษในด้านการศึกษา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อประกันบนพื้นฐานแห่งความเสมอภาคของบุรุษและสตรี

(ก) เงื่อนไขเดียวกันสำหรับอาชีพและการแนะแนวอาชีพ สำหรับการมีโอกาสเข้าศึกษา และสำหรับการได้รับวุฒิบัตรในสถาบันการศึกษาทุกประเภท ทั้งในเขตชนบทและเขตเมือง ความเสมอภาคนี้จะได้รับการประกันในการศึกษาก่อนเข้าโรงเรียน การศึกษาทั่วๆ ไป การศึกษาเทคนิค การศึกษาอาชีพ และการศึกษาเทคนิคขั้นสูง รวมทั้งการฝึกฝนด้านอาชีพทุกแบบ

(ข) โอกาสที่จะเข้าเรียนในหลักสูตรเดียวกัน การสอบชนิดเดียวกัน คณาจารย์สอนที่มีคุณสมบัติได้มาตรฐานเดียวกัน พร้อมทั้งมีอาณาบริเวณของโรงเรียนและอุปกรณ์ที่มีคุณภาพชนิดเดียวกัน

(ค) การจัดแนวความคิดแบบเก่าเกี่ยวกับบทบาทของบุรุษและสตรีในทุกๆ ระดับ และทุกๆ รูปแบบของการศึกษา โดยการกระตุ้นให้มีสหศึกษาและแบบอื่นๆ ของการศึกษาซึ่งจะช่วยให้บรรลุเป้าหมายนี้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง โดยการทบทวนตำราและโครงการต่างๆ ของโรงเรียนและการดัดแปลงวิธีการสอน

(ง) โอกาสเท่ากันที่จะได้ประโยชน์จากทุนการศึกษาและเงินช่วยเหลือทางการศึกษาอื่นๆ

(จ) โอกาสเท่ากันที่จะได้เข้าร่วมโครงการต่างๆ เกี่ยวกับการศึกษาต่อเนื่อง รวมทั้งโครงการศึกษาผู้ใหญ่ และโครงการรณรงค์ให้รู้หนังสือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการที่มุ่งจะลดช่องว่างในการศึกษาที่มีอยู่ระหว่างบุรุษและสตรี ภายในระยะเวลาที่เร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

(ฉ) การลดอัตราการออกจากโรงเรียนของนักศึกษาหญิง และการจัดโครงการต่างๆ สำหรับเด็กหญิงและสตรีผู้ซึ่งได้ออกจากโรงเรียนก่อนเวลาอันสมควร

(ช) โอกาสเท่ากันที่จะเข้าร่วมอย่างแข็งขันในกีฬาและพลศึกษา

(ซ) โอกาสได้เข้าศึกษาข้อเสนอสหศึกษาทางการศึกษาเฉพาะอย่าง เพื่อช่วยให้รับประกันถึงสุขภาพและการอยู่ดีของครอบครัว รวมทั้งข้อเสนอสหศึกษาและคำแนะนำเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว

ข้อ ๑๑

๑. รัฐภาคีจะใช้มาตรการที่เหมาะสมทุกอย่าง เพื่อจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในด้านการจ้างงาน เพื่อที่จะประกันสิทธิอันเดียวกันบนพื้นฐานของความเสมอภาคของบุรุษและสตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

(ก) สิทธิที่จะทำงานในฐานะเป็นสิทธิอันจะพึงแบ่งแยกมิได้ของมนุษย์ทั้งปวง

(ข) สิทธิในโอกาสที่จะได้รับการจ้างงานชนิดเดียวกัน รวมทั้งการใช้หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกเดียวกันในเรื่องของการจ้างงาน

(ค) สิทธิในการเลือกอาชีพและการทำงานได้อย่างเสรี สิทธิในการได้เลื่อนตำแหน่ง ความปลอดภัยในการทำงาน และผลประโยชน์ รวมทั้งเงื่อนไขเกี่ยวกับการบริการทั้งปวง และสิทธิที่จะได้รับการฝึกและการฝึกซ้ำด้านอาชีพ รวมทั้งภาวะการเป็นผู้ฝึกงาน การฝึกและการฝึกซ้ำด้านอาชีพในระดับสูง

(ง) สิทธิที่จะได้รับผลตอบแทนเท่าเทียมกัน รวมทั้งผลประโยชน์และสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติที่เสมอภาคกันเกี่ยวกับงานที่มีคุณค่าเท่าเทียมกัน รวมทั้งความเสมอภาคของการปฏิบัติในการวัดผลคุณภาพของงาน

(จ) สิทธิที่จะได้รับประกันสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของการเกษียณอายุ การตกงาน การป่วย การทุพพลภาพ และวัยชรา รวมทั้งการหมดสมรรถนะที่จะทำงาน รวมถึงสิทธิในการได้รับเงินค่าจ้างขณะพักงาน

(ฉ) สิทธิที่จะได้คุ้มครองสุขภาพและความปลอดภัยในสภาพการทำงานต่างๆ รวมทั้งการให้ความปลอดภัยเกี่ยวกับการทำหน้าที่ด้านการมีบุตรสืบพันธุ์

๒. เพื่อที่จะป้องกันการเลือกปฏิบัติต่อสตรีด้วยเหตุผลอันเนื่องมาจากการแต่งงาน หรือความเป็นเพศมารดา และเพื่อประกันสิทธิอันแท้จริงของสตรีในการที่จะทำงาน รัฐภาคจะใช้มาตรการที่เหมาะสม

(ก) เพื่อห้ามภายใต้การบังคับใช้ของข้อห้ามต่างๆ ไม่ให้มีการปลดเพราะเหตุแห่งการตั้งครรภ์ หรือเพราะการลาคลอดบุตร และการเลือกปฏิบัติบนพื้นฐานของสถานภาพในการแต่งงาน

(ข) เพื่อริเริ่มให้มีการลาคลอดบุตรโดยได้รับค่าจ้าง หรือได้ผลประโยชน์ทางสังคมที่เปรียบเทียบได้โดยไม่สูญเสียการเงินเดิม อาวุโสในการทำงานหรือเงินช่วยเหลือทางสังคม

(ค) เพื่อกระตุ้นให้มีบริการสังคมอันเป็นต้นฉบับสนุนที่จำเป็นเพื่อที่จะช่วยให้บิดามารดาสามารถรวมข้อผูกพันทางครอบครัวเข้ากับควมรับผิดชอบในการทำงานและการเข้าร่วมในกิจการสาธารณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโดยผ่านการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งและพัฒนาขอบข่ายของสวัสดิการด้านการเลี้ยงดูเด็ก

(ง) ให้มีการคุ้มครองเป็นพิเศษแก่สตรีที่อยู่ระหว่างตั้งครรภ์ในการทำงานทุกรูปแบบที่มีแนวโน้มว่าจะเป็นอันตรายต่อสตรีเหล่านั้น

๓. บทบัญญัติของกฎหมายด้านการคุ้มครองที่เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ที่มีอยู่ในข้อนี้ จะได้รับการพิจารณาเป็นครั้งคราวในแง่ของความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และจะได้รับการแก้ไข ยกเลิก หรือขยาย เท่าที่จำเป็น

ข้อ ๑๒

๑. รัฐภาคจะใช้มาตรการที่เหมาะสมทุกอย่างเพื่อจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในด้านของรักษาสุขภาพเพื่อประกันการมีโอกาสได้รับการบริการในการรักษาสุขภาพ รวมทั้งบริการที่เกี่ยวข้องการวางแผนครอบครัว บนพื้นฐานของความเสมอภาคของบุรุษและสตรี

๒. ทั้งๆ ที่มีบทบัญญัติในวรรค ๑ ของข้อนี้ รัฐภาคจะประกันให้สตรีได้รับบริการที่เหมาะสมเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ การคลอดบุตรและระยะหลังคลอดบุตร โดยการให้บริการแบบให้เปล่าเมื่อจำเป็น รวมทั้งการให้โภชนาการที่เพียงพอระหว่างที่ตั้งครรภ์และระยะการให้นม

ข้อ ๑๓

รัฐภาคจะใช้มาตรการที่เหมาะสมทุกอย่างเพื่อจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในด้านอื่นๆ ของการเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อที่จะให้ได้สิทธิอันเดียวกันบนพื้นฐานของความเสมอภาคระหว่างบุรุษและสตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

(ก) สิทธิที่จะได้ผลประโยชน์ด้านครอบครัว

(ข) สิทธิที่จะได้กู้ยืมจากธนาคาร การจ้างงาน และสินเชื่อด้านการเงินในรูปอื่นๆ

(ค) สิทธิที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมนันทนาการ การกีฬา และเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับด้านวัฒนธรรมทุกอย่าง

ข้อ ๑๔

(๑) รัฐภาคจะคำนึงถึงปัญหาเฉพาะที่สตรีเผชิญอยู่ รวมทั้งบทบาทสำคัญๆ ซึ่งสตรีชนบทมีอยู่ในการช่วยสนับสนุนค้ำจุนครอบครัวของตนด้านเศรษฐกิจ รวมทั้งงานในสายเศรษฐกิจที่ไม่ได้กำหนดเป็นตัวเงิน และจะใช้มาตรการที่เหมาะสมทุกอย่างรับประกันที่จะนำบทบัญญัติของอนุสัญญาฉบับปัจจุบันไปใช้แก่สตรีในเขตชนบทด้วย

(๒) รัฐภาคีจะใช้มาตรการที่เหมาะสมทุกอย่างเพื่อจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในเขตชนบท เพื่อที่จะประกันบนพื้นฐานของความเสมอภาคของบุรุษและสตรี ว่าสตรีทั้งหลายเข้าร่วมในและรับผลประโยชน์จากการพัฒนาชนบท และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจะให้สตรีดังกล่าวได้รับสิทธิ

(ก) ที่จะเข้าร่วมในการจัดทำรายละเอียดและการดำเนินการตามแผนการพัฒนาในทุกๆ ระดับ

(ข) ที่จะมีโอกาสได้รับความสะดวกด้านการรักษาสุขภาพอย่างเพียงพอ รวมทั้งข้อเสนอแนะ การปรึกษาหารือ และการบริการในการวางแผนครอบครัว

(ค) ที่จะได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากโครงการประกันสังคม

(ง) ที่จะได้รับการฝึกอบรมและการศึกษาทุกรูปแบบ ทั้งแบบในระบบและนอกระบบ รวมทั้งที่เกี่ยวกับการรณรงค์ให้รู้หนังสือและทั้งผลประโยชน์จากบริการชุมชนและบริการเพิ่มเติม เพื่อที่จะเพิ่มความชำนาญด้านเทคนิค

(จ) ที่จะจัดให้มีกลุ่มช่วยเหลือตนเอง และสหกรณ์ เพื่อที่จะได้เข้าถึงโอกาสด้านเศรษฐกิจ โดยผ่านการรับจ้างทำงาน หรือการทำงานด้วยตนเอง

(ฉ) ที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมชุมชนทุกประเภท

(ช) ที่จะมีโอกาสได้สินเชื่อและการกู้ยืมทางการเกษตร สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการเกษตร เทคโนโลยีที่เหมาะสม และการปฏิบัติตามแบบเสมอภาคในการปฏิรูปที่ดินและการเพาะปลูก รวมทั้งในโครงการตั้งถิ่นฐานใหม่ในที่ดิน

(ซ) ที่จะได้มีสภาพการดำรงอยู่อย่างเพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับการปลูกที่พักอาศัย การสุขภาพ ไฟฟ้าและน้ำประปา การขนส่งและคมนาคม

ภาค ๔

ข้อ ๑๕

๑. รัฐภาคีจะให้สตรีมีความเสมอภาคกับบุรุษในทางกฎหมาย

๒. ในกรณีทางแพ่ง รัฐภาคีจะให้ความสามารถตามกฎหมายแก่สตรี เช่นเดียวกับที่ให้ความสามารถนั้นแก่บุรุษ และจะให้โอกาสเดียวกันในการใช้ความสามารถนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รัฐภาคีจะให้สิทธิเท่าเทียมแก่สตรีในการทำสัญญาและการจัดการทรัพย์สิน และจะปฏิบัติต่อบุรุษและสตรีอย่างเท่าเทียมกันในกระบวนการทางศาลและการชำระความทุกชั้นตอน

๓. รัฐภาคีตกลงว่าสัญญาทั้งปวงและเอกสารสำคัญตัวอื่นๆ ทั้งปวงไม่ว่าชนิดใดที่มีผลตามกฎหมายซึ่งมุ่งจำกัดความสามารถทางกฎหมายของสตรีจะถือว่าใช้ไม่ได้และเป็นโมฆะ

๔. รัฐภาคีจะให้สิทธิเช่นเดียวกันแก่บุรุษและสตรีในเรื่องกฎหมายเกี่ยวกับการโยกย้ายของบุคคลและเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่และภูมิลำเนา

ข้อ ๑๖

๑. รัฐภาคีจะใช้มาตรการที่เหมาะสมทั้งปวงในการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในเรื่องทั้งปวงที่เกี่ยวกับการสมรสและความสัมพันธ์ทางครอบครัว และโดยเฉพาะอย่างยิ่งบนพื้นฐานของความเสมอภาคของบุรุษและสตรีจะประกัน

(ก) สิทธิเช่นเดียวกันในการทำการสมรส

(ข) สิทธิเช่นเดียวกันในการเลือกคู่สมรสอย่างอิสระและการทำการสมรสอย่างอิสระ และด้วยความยินยอมพร้อมใจเท่านั้น

(ค) สิทธิและความรับผิดชอบเช่นเดียวกันในการสมรสและการขาดจากการสมรส

(ง) สิทธิและความรับผิดชอบเช่นเดียวกันในฐานะบิดามารดา โดยไม่คำนึงถึงสถานะในการสมรสของตน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุตรของตน ในทุกกรณี ผลประโยชน์ของ

(จ) สิทธิเช่นเดียวกันในการตัดสินใจอย่างอิสระและมีความรับผิดชอบในจำนวนบุตร และระยะห่างในการมีบุตรของตน และให้เข้าถึงข้อสนเทศการศึกษาและวิธีที่จะทำให้สตรีเหล่านั้นใช้สิทธิเหล่านี้ได้

(ฉ) สิทธิและความรับผิดชอบเช่นเดียวกันในเรื่องของการปกครองบุตร การปกป้องบุตร การได้รับมอบหมายให้ดูแลบุตร และการรับบุตรบุญธรรม หรือสถาบันที่คล้ายคลึงซึ่งมีแนวความคิดเหล่านี้อยู่ในกฎหมายภายใน ในทุกกรณี ผลประโยชน์ของบุตรจะเป็นสิ่งสำคัญสูงสุด

(ช) สิทธิส่วนตัวเช่นเดียวกันในฐานะสามีและภรรยา รวมถึงสิทธิในการเลือกใช้นามสกุลและการประกอบอาชีพ

(ซ) สิทธิเช่นเดียวกันสำหรับคู่สมรสทั้งสองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเป็นข่าวของการได้มา การจัดการ การดำเนินการ การอุปโภค และการจำหน่ายทรัพย์สิน ไม่ว่าจะไม่คิดมูลค่าหรือเพื่อตราความเป็นมูลค่าก็ตาม การรับหมั้นและการแต่งงานของเด็กจะไม่มีผลทางกฎหมาย และการปฏิบัติการที่จำเป็นทั้งปวง รวมทั้งการบัญญัติกฎหมายจะต้องกระทำขึ้นเพื่อระบุนายชั้นต่ำของการแต่งงาน และให้บังคับให้มีการจดทะเบียนสมรส ณ ที่ทำการจดทะเบียนสมรสของทางราชการ

ภาค ๕

ข้อ ๑

๑. เพื่อความมุ่งประสงค์ในการพิจารณาความก้าวหน้าซึ่งกระทำขึ้นในการปฏิบัติตามอนุสัญญาฉบับปัจจุบัน ให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี (ต่อไปในที่นี้จะเรียกว่า คณะกรรมการ) ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญที่มีคุณธรรมและความสามารถสูงในสาขาที่ครอบคลุมโดยอนุสัญญานี้ จำนวนสิบแปดคน ในเวลาที่อนุสัญญานี้เริ่มมีผลบังคับใช้ และประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญสี่สามคนหลังจากการสัตยาบันหรือการภาคยานุวัติอนุสัญญานี้โดยรัฐภาคีรัฐที่สามสิบห้า ผู้เชี่ยวชาญจะได้รับเลือกตั้งโดยรัฐภาคีจากบรรดาคนชาติของตน และจะปฏิบัติตามความสามารถของแต่ละคน โดยพิจารณาถึงการแจกกระจายตามเขตภูมิศาสตร์อย่างเป็นธรรม และการตั้งผู้แทนตามอารยธรรมที่แตกต่างกันในแต่ละรูปแบบ ตลอดจนตามระบบกฎหมายที่สำคัญอีกด้วย

๒. สมาชิกของคณะกรรมการจะได้รับเลือกตั้งโดยการลงคะแนนลับจากบัญชีรายชื่อบุคคลซึ่งเสนอชื่อโดยรัฐภาคี รัฐภาคีแต่ละรัฐอาจเสนอชื่อบุคคลหนึ่งคนจากบรรดาคนชาติของตนเอง

๓. การเลือกตั้งครั้งแรกจะกระทำขึ้นหกเดือนหลังจากวันที่อนุสัญญาฉบับปัจจุบันเริ่มมีผลบังคับใช้อย่างน้อยที่สุดสามเดือนก่อนการเลือกตั้งแต่ละครั้ง เลขานุการสหประชาชาติจะส่งจดหมายถึงรัฐภาคีเชิญให้รัฐภาคีทำการเสนอชื่อภายในเวลาสองเดือน เลขานุการจะจัดทำบัญชีรายชื่อ

ของบุคคลทั้งปวงตามที่ได้รับการเสนอชื่อนั้นเรียงตามลำดับอักษร โดยระบุถึงรัฐภาคีซึ่งได้เสนอชื่อ บุคคลเหล่านั้นและจะเสนอบัญชีนั้นต่อรัฐภาคี

๔. การเลือกตั้งสมาชิกของคณะกรรมการจะกระทำขึ้นในการประชุมของรัฐภาคีซึ่งเรียกประชุมโดยเลขาธิการ ณ สำนักงานใหญ่สหประชาชาติ ในการประชุมนั้นซึ่งสองในสามของรัฐภาคีจะประกอบเป็นองค์ประชุม บรรดาบุคคลที่ได้รับเลือกตั้งให้เป็นคณะกรรมการจะต้องเป็นผู้ได้รับการเสนอชื่อ ซึ่งได้รับคะแนนเสียงมากที่สุด และได้รับคะแนนเสียงจากจำนวนสมาชิกที่มีมากกว่าฝ่ายตรงข้าม รวมทั้งหมดของผู้แทนของรัฐภาคีที่มาประชุมและลงคะแนนเสียง

๕. สมาชิกของคณะกรรมการจะได้รับเลือกตั้งคราวละสี่ปี อย่างไรก็ตามระยะเวลาของสมาชิกแก่คนที่ได้รับเลือกตั้งในการเลือกตั้งครั้งแรกจะสิ้นสุดหลังจากครบสองปีโดยทันทีหลังจากการเลือกตั้งครั้งแรก ชื่อของสมาชิกแก่คนนี้จะได้รับเลือกโดยการจับฉลากโดยประธานของคณะกรรมการ

๖. การเลือกตั้งสมาชิกของคณะกรรมการที่เพิ่มขึ้นห้าคนจะจัดให้มีขึ้นตามบทบัญญัติของวรรค ๒, ๓ และ ๔ ของข้อนี้ หลังจากรัฐภาคีที่สามสิบห้าได้สัตยาบันหรือภาคยานุวัติแล้ว ระยะเวลาสองปีของสมาชิกที่ได้รับเลือกตั้งที่เพิ่มขึ้นในโอกาสนี้จะสิ้นสุดหลังจากครบสองปี ชื่อสมาชิกสองคนนี้จะได้รับเลือกโดยการจับฉลากโดยประธานของคณะกรรมการ

๗. เพื่อบรรจุตำแหน่งที่ว่างลงโดยเหตุไม่ปกติ รัฐภาคีซึ่งผู้เชี่ยวชาญของตนได้ยุติการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะสมาชิกของคณะกรรมการ จะแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญอีกคนหนึ่งจากบรรดาคนชาติของตน โดยขึ้นอยู่กับความเห็นชอบของคณะกรรมการ

๘. โดยความเห็นชอบของสมัชชา สมาชิกของคณะกรรมการจะได้รับเงินตอบแทนจากแหล่งเงินทุนของสหประชาชาติตามข้อกำหนดและเงื่อนไขเช่นที่สมัชชาอาจวินิจฉัยโดยพิจารณาถึงความสำคัญของความรับผิดชอบของคณะกรรมการ

๙. เลขาธิการสหประชาชาติจะจัดหาเจ้าหน้าที่และสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นเพื่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพของคณะกรรมการตามอนุสัญญาฉบับปัจจุบัน

ข้อ ๑๘

๑. รัฐภาคีรับที่จะเสนอรายงานว่าด้วยมาตรการด้านนิติบัญญัติ ตุลาการ การบริหาร หรืออื่นๆ ซึ่งรัฐภาคีเหล่านั้นได้กำหนดขึ้นเพื่อให้มีผลต่อบทบัญญัติของอนุสัญญาฉบับปัจจุบัน และต่อความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นในเรื่องนี้ต่อเลขาธิการสหประชาชาติเพื่อการพิจารณาโดยคณะกรรมการ

(ก) ภายในหนึ่งปีหลังจากการเริ่มมีผลบังคับใช้สำหรับรัฐที่เกี่ยวข้อง

(ข) หลังจากนั้นอย่างน้อยที่สุด ทุกๆ สี่ปีและต่อจากนั้นเมื่อใดก็ตามที่คณะกรรมการ

ร้องขอ

๒. รายงานอาจจะระบุปัจจัยและความยากลำบากซึ่งกระทบกระเทือนถึงระดับที่ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตามข้อผูกพันต่างๆ ภายใต้อนุสัญญาฉบับปัจจุบัน

ข้อ ๑๙

๑. คณะกรรมการจะกำหนดระเบียบข้อบังคับการประชุมของตนเอง

๒. คณะกรรมการจะเลือกตั้งเจ้าหน้าที่ของตนคราวละสองปี

ข้อ ๒๐

๑. โดยปกติ คณะกรรมการจะประชุมกันเป็นระยะเวลาไม่เกินสองสัปดาห์ทุกปี เพื่อพิจารณารายงานที่เสนอตามข้อ ๑๘ ของอนุสัญญาฉบับปัจจุบัน

๒. โดยปกติ การประชุมของคณะกรรมการจะจัดให้มีขึ้น ณ สำนักงานใหญ่สหประชาชาติ หรือที่อื่นใดที่สะดวกตามที่คณะกรรมการกำหนด

ข้อ ๒๑

๑. โดยผ่านทางคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม คณะกรรมการจะต้องรายงานต่อสมัชชาของสหประชาชาติเป็นประจำทุกปีว่าด้วยกิจกรรมของคณะกรรมการ และอาจทำข้อเสนอและข้อเสนอแนะทั่วไป โดยยึดการตรวจสอบรายงานและข้อเสนอเทศซึ่งได้รับจากรัฐภาคีเป็นมูลฐาน ข้อเสนอแนะและข้อเสนอแนะทั่วไปเช่นว่านั้น จะรวมอยู่ในรายงานของคณะกรรมการรวมทั้งคำวิจารณ์จากรัฐภาคี ถ้ามี

๒. เลขานุการสหประชาชาติจะต้องส่งรายงานของคณะกรรมการไปยังคณะกรรมการว่าด้วยสถานภาพของสตรีเพื่อทราบ

ข้อ ๒๒

ทบวงการชำนัญพิเศษจะมีสิทธิที่จะได้เป็นผู้แทนโดยพิจารณาถึงการปฏิบัติงานตามบทบัญญัติเช่นว่าของอนุสัญญาฉบับปัจจุบันเช่นที่อยู่ภายในขอบข่ายของกิจกรรมของตน คณะกรรมการอาจเชิญให้ทบวงการชำนัญพิเศษเสนอรายงานว่าด้วยการปฏิบัติตามอนุสัญญานี้ในขอบเขตที่อยู่ภายในขอบข่ายของกิจกรรมของตน

ภาค ๖

ข้อ ๒๓

ไม่มีข้อความใดในอนุสัญญาฉบับปัจจุบันจะกระทบกระเทือนบทบัญญัติใดๆ ซึ่งมีส่วนส่งเสริมได้มากกว่าในการที่จะบรรลุถึงความเสมอภาคระหว่างบุรุษและสตรีซึ่งอาจบรรจุอยู่

(ก) ในบทบัญญัติของกฎหมายของรัฐภาคี หรือ

(ข) ในอนุสัญญา สนธิสัญญา หรือความตกลงระหว่างประเทศอื่นใดซึ่งมีผลบังคับใช้สำหรับรัฐนั้น

ข้อ ๒๔

รัฐภาคีรับที่จะกำหนดมาตรการที่จำเป็นทั้งปวงในระดับชาติ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อบรรลุถึงการตระหนักอย่างเต็มที่ถึงสิทธิต่างๆ ที่ได้รับการยอมรับในอนุสัญญาฉบับปัจจุบัน

ข้อ ๒๕

๑. อนุสัญญาฉบับปัจจุบันจะเปิดให้มีการลงนามโดยรัฐทั้งปวง
 ๒. เลขานุการสหประชาชาติจะได้รับมอบหมายให้เป็นผู้เก็บรักษาอนุสัญญาฉบับปัจจุบัน
 ๓. อนุสัญญาฉบับปัจจุบันจะต้องได้รับการสัตยาบันสัตยาบันสารจะต้องมอบไว้กับเลขานุการสหประชาชาติ

๔. อนุสัญญาฉบับปัจจุบันจะเปิดให้มีการภาคยานุวัติโดยรัฐทั้งปวง การภาคยานุวัติจะมีผลโดยการมอบภาคยานุวัติสารไว้กับเลขานุการสหประชาชาติ

ข้อ ๒๖

๑. คำร้องขอเพื่อแก้ไขอนุสัญญาฉบับปัจจุบันอาจกระทำขึ้นในเวลาใดๆ โดยรัฐภาคีใด โดยวิธีทำหนังสือบอกกล่าวเป็นลายลักษณ์อักษรส่งถึงเลขาธิการสหประชาชาติ

๒. สมัชชาสหประชาชาติจะตัดสินเกี่ยวกับขั้นตอนต่างๆ ถ้ามี ที่จะดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคำร้องขอเช่นนั้น

ข้อ ๒๗

๑. อนุสัญญาฉบับปัจจุบันจะเริ่มมีผลบังคับใช้ในวันที่สามสิบหลังจากการมอบสัตยาบันสารหรือภาคยานุวัติสารฉบับที่ยี่สิบไว้กับเลขาธิการสหประชาชาติ

๒. สำหรับรัฐแต่ละรัฐซึ่งสัตยาบันหรือภาคยานุวัติอนุสัญญาฉบับปัจจุบัน หลังจากการมอบสัตยาบันหรือภาคยานุวัติสารฉบับที่ยี่สิบ อนุสัญญานี้จะเริ่มมีผลบังคับใช้ในวันที่สามสิบหลังจากวันมอบสัตยาบันหรือภาคยานุวัติสารของตน

ข้อ ๒๘

๑. เลขาธิการสหประชาชาติจะต้องรับและเวียนตัวบทข้อสงวนที่ทำโดยรัฐต่างๆ ในเวลาทำการสัตยาบันหรือภาคยานุวัติให้แก่รัฐทั้งปวง

๒. ข้อสงวนที่ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และความมุ่งประสงค์ของอนุสัญญาฉบับปัจจุบันจะไม่ได้รับการอนุมัติ

๓. ข้อเสนออาจถูกถอนในเวลาใดๆ โดยหนังสือบอกกล่าวเพื่อการนี้ส่งไปยังเลขาธิการสหประชาชาติ ผู้ซึ่งหลังจากนั้นจะแจ้งไปยังรัฐทั้งปวงให้ทราบถึงข้อสงวนเหล่านั้น หนังสือบอกกล่าวเช่นว่าจะมีผลในวันที่หนังสือนั้นได้รับ

ข้อ ๒๙

๑. กรณีพิพาทใดๆ ระหว่างรัฐภาคีสองรัฐหรือมากกว่าเกี่ยวกับการตีความหรือการใช้อนุสัญญาฉบับปัจจุบัน ซึ่งระงับไม่ได้โดยการเจรจา จะต้องเสนอต่ออนุญาโตตุลาการ เมื่อรัฐใดรัฐหนึ่งร้องขอ ถ้าภายในหกเดือนนับจากวันที่ร้องขอให้มีอนุญาโตตุลาการ ภาคียังไม่สามารถตกลงกันได้ในเรื่องการจัดตั้งอนุญาโตตุลาการ ภาคีเหล่านั้นฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจเสนอกรณีพิพาทไปยังศาลยุติธรรมระหว่างประเทศโดยการร้องขอซึ่งสอดคล้องกับข้อบังคับของศาล

๒. ในเวลาที่ลงนามสัตยาบันหรือภาคยานุวัติอนุสัญญาฉบับปัจจุบัน รัฐภาคีแต่ละรัฐ อาจประกาศว่าตนไม่ถือว่าตนเองผูกมัดโดยวรรค ๑ ของข้อนี้ รัฐภาคีอื่นๆ จะไม่ผูกมัดโดยวรรคนี้ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรัฐภาคีใดซึ่งได้ทำข้อสงวนเช่นว่า

๓. รัฐภาคีใดซึ่งได้ทำข้อสงวนตามวรรค ๒ ของข้อนี้ อาจถอนข้อสงวนในเวลาใดๆ โดยหนังสือบอกกล่าวไปยังเลขาธิการสหประชาชาติ

ข้อ ๓๐

อนุสัญญาฉบับปัจจุบัน ซึ่งตัวบทภาษาอาหรับ จีน อังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย และสเปนใช้ได้เท่าเทียมกัน จะมอบไว้กับเลขาธิการสหประชาชาติ

เพื่อเป็นพยานแก่การนี้ ผู้ลงนามข้างท้ายนี้ ซึ่งได้รับมอบอำนาจโดยถูกต้อง ได้ลงนามอนุสัญญาฉบับปัจจุบัน

ภาคผนวก ข แนวคิดสตรีนิยม (Feminism)

แนวคิดนี้เป็นเรื่องของคนในสังคมโดยเฉพาะสังคมไทยยังมีความเห็นแตกต่างเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกลุ่มที่เป็นแนวอนุรักษ์นิยม มักมองแนวคิดนี้ว่าเป็นการแหวกกฎระเบียบ ค่านิยม วัฒนธรรมของสังคม และมีแนวโน้มที่จะต่อต้าน ทั้งที่บ่อยครั้งยังไม่ได้รับทราบรายละเอียดที่แท้จริง เบื้องหลังแนวคิดดังกล่าว ซึ่งในทางวิชาการมีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน เช่น แนวคิดสตรีนิยม (Feminism) หมายถึง แนวคิดที่ให้ความเสมอภาคระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย แนวคิดสตรีนิยมจึงเกี่ยวกับการต่อสู้และเคลื่อนไหวเพื่อสถานภาพของผู้หญิง โดยมีความเชื่อว่าระบบสังคมที่มีอยู่ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมถูกรองรับโดยเพศชาย จนทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศ ผู้หญิงถูกกดขี่และเป็นผู้ด้อยโอกาสในสังคมและในบรรดาแนวคิดสตรีนิยม นั้น ยังแบ่งออกเป็นสายต่าง ๆ โดยที่แต่ละสายจะกล่าวถึงประเด็นความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในลักษณะที่ต่างกันไป^๑ ได้แก่

สตรีนิยมสายเสรีนิยม (Liberal feminism) ซึ่งเชื่อในความเท่าเทียมของมนุษย์ในฐานะของปัจเจกบุคคล โดยมีความสามารถของแต่ละบุคคลเป็นตัวกำหนดฐานะทางสังคม ผู้หญิงก็เป็นผู้ที่มีความสามารถในทางสติปัญญาเช่นเดียวกับผู้ชาย และสังคมควรปฏิบัติต่อผู้หญิงในเรื่องของสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค และความยุติธรรมเช่นเดียวกับที่ปฏิบัติต่อผู้ชาย

สตรีนิยมสายมาร์กซิสม์ (Marxism feminism) เชื่อว่า ระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมทำให้เกิดการแบ่งงานออกเป็น “งานบ้าน” ซึ่งไม่ก่อให้เกิดผลผลิต (unproductive labor) ไม่มีคุณค่า และไม่มีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ และ “งานนอกบ้าน” ซึ่งเป็นงานที่ให้ผลผลิต (productive labor) โดยงานบ้านจะเป็นงานของผู้หญิง ทำให้ผู้หญิงต้องพึ่งพิงทางเศรษฐกิจจากสามี (อมรา พงศาพิชญ์, ๒๕๒๙:๕๘)

สตรีนิยมแบบสุดขั้ว (Radical feminism) มีกำเนิดมาจากแนวคิดระบบชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) ที่เชื่อว่าโครงสร้างอำนาจกำหนดให้ผู้ชายเหนือกว่าผู้หญิง ทำให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ อำนาจดังกล่าวเป็นเครื่องมือสำคัญในกดขี่ทางเพศของระบบชายเป็นใหญ่ การยอมรับของสังคมต่อความเหลื่อมล้ำระหว่างหญิงชายดังกล่าวเกิดจากกระบวนการส่งผ่านด้วยกระบวนการขัดเกลาทางสังคมไปสู่สมาชิกรุ่นต่อไปให้ยอมรับการกำหนดบทบาทโดยมีเพศเป็นตัวกำหนดอย่างตายตัว (sex-role stereotypes)

สตรีนิยมแนววัฒนธรรม (Cultural Feminism) มีความเชื่อว่าผู้หญิงและผู้ชายนั้นมีความแตกต่างกัน แต่ขณะเดียวกันก็เชื่อว่าความต่างต่างกันนั้นเป็นไปในลักษณะที่ผู้หญิงนั้นมีคุณค่าและเหนือกว่าผู้ชาย เพราะผู้หญิงสามารถทำอะไรหลายๆ อย่างที่ผู้ชายไม่สามารถทำได้ โดยบุคลิกลักษณะที่แตกต่างจากผู้ชาย ความเสมอภาคหญิงชายของสตรีนิยมแบบวัฒนธรรม จึงเป็นการที่ผู้หญิงนั้นไม่ตกอยู่ในอำนาจวัฒนธรรมแบบผู้ชาย แต่สร้างสรรค์วัฒนธรรมของผู้หญิงที่เป็นเอกเทศ

^๑ วันทนีย์ วาสิกะสิน และคณะ, อังกแล้ว.

สตรีนิยมแนวสังคมนิยม (Socialist Feminism) เชื่อว่าการที่ผู้หญิงนั้นถูกกดขี่เกิดจากการที่ผู้หญิงต้องพึ่งพาผู้ชายในทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นแนวคิดที่คล้ายคลึงกับสตรีนิยมแนวมาร์กซิสต์เกี่ยวกับการแบ่งแยกระหว่างงานในบ้านและงานนอกบ้าน ดังนั้น ความเสมอภาคหญิงชาย คือ ความเท่าเทียมกันในการที่ผู้หญิงและผู้ชายเข้าไปมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการผลิตในพื้นที่สาธารณะโดยไม่มี การแบ่งแยกงานตามเพศ

สตรีนิยมแนวหลังสมัยใหม่ (Post Modern Feminism) ไม่สนับสนุนแนวคิดความเป็นหนึ่งเดียวหรือความเป็นสากลของผู้หญิง เนื่องจากเห็นว่า ยังมีความแตกต่างในระหว่างกลุ่มผู้หญิงด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นชนชั้น เชื้อชาติ ความพอใจทางเพศ สถานะของผู้หญิงแต่ละคน การกดขี่ที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงก็มีรูปแบบที่แตกต่างกันไปในแต่ละสังคม ควรให้ความสำคัญกับความแตกต่างของผู้หญิงซึ่งจะนำไปสู่ทางออกในการแก้ปัญหาที่หลากหลายมากกว่า

ภาคผนวก ค

งานวิจัยและสำรวจที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของผู้หญิงในการมีส่วนร่วมระดับบริหารและท้องถิ่น

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว ร่วมกับ สวนดุสิตโพล^๒ (๒๕๕๑) ศึกษาความคิดเห็นของประชาชน ๙ จังหวัดใน ๕ ภาค ต่อการทำงานของนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสตรี และปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกนายก อบจ.หญิง พบว่า

การทำงานในด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ผู้ชายทำงานได้ดีกว่าผู้หญิง

การทำงานด้านการดูแลสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ การส่งเสริมอาชีพ การตลาด การส่งเสริมการลงทุน การท่องเที่ยว ด้านสวัสดิการสังคม การศึกษา การกีฬา ด้านความปลอดภัยของเด็ก เยาวชน และคนพิการ ผู้ชายกับผู้หญิงทำงานเหมือนกัน

การทำงานด้านการดูแล พัฒนาสตรี เด็ก คนชรา ผู้ด้อยโอกาส การอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น ผู้หญิงทำงานได้ดีกว่าผู้ชาย

ภิญโญ ต้นพิทยคุปต์^๓ (๒๕๓๙) ศึกษาบทบาทของสตรีในองค์การบริหารส่วนตำบลของจังหวัดสงขลา พบว่า อบต. ผู้หญิงส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีบทบาทในชุมชนมาก่อนแล้วอย่างต่อเนื่อง เช่น เป็นสมาชิกหรือประธานกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน สมาชิกอาสารักษาดินแดง หรือกลุ่มแม่บ้าน ส่วนสาเหตุที่ลงสมัครรับเลือกตั้งมี ๒ ประการ คือ ต้องการให้ชุมชนของตนพัฒนา และสมาชิกในครอบครัวสนับสนุน

ปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้ได้รับเลือกตั้งมี ๒ ประการ คือ การมีญาติพี่น้องมาก และการมีบทบาทในกิจกรรมชุมชนอย่างต่อเนื่อง เป้าหมายในการทำงาน นอกจากเรื่องโครงสร้างพื้นฐานคือการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เด็ก เยาวชน และสตรี

ส่วนผลงาน ชาวบ้านมองว่ายังมีน้อย ส่วนใหญ่เป็นลักษณะช่วยเหลือกิจกรรมชุมชน ซึ่งเป็นบทบาทเดิม คุณสมบัติที่ดี ชาวบ้านเห็นว่า มีความละเอียดรอบคอบ รับผิดชอบ และมีมนุษยสัมพันธ์ดี ข้อเสีย ชาวบ้านมองว่า ไม่กล้าตัดสินใจ ไม่คล่องตัวในการทำงาน

ปัญหาของ อบต. ผู้หญิง คือ รู้สึกว่ามีความรู้และทักษะที่จำเป็นไม่เพียงพอ ใน อบต. มีความขัดแย้ง การยอมรับบทบาทผู้หญิงยังมีน้อย ความไม่โปร่งใส และอิทธิพล ทักษะแบบประชาธิปไตย ใฝ่สันติ ต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วม วิธีการแก้ปัญหา คือ พยายามเพิ่มพูนศักยภาพของตนเอง ใจเย็น และอดทน

วิยุทธ์ จำรัสพันธ์^๔ (มปป.) ศึกษาแนวคิด บทบาท และปัญหาในการพัฒนาของผู้นำสตรีชนบทอีสาน พบว่า

^๒ สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว สวนดุสิตโพล, การศึกษาความคิดเห็นของประชาชน ๙ จังหวัดใน ๕ ภาค ต่อการทำงานของนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสตรี และปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกนายก อบจ.หญิง, (กรุงเทพฯ, ๒๕๕๑).

^๓ ภิญโญ ต้นพิทยคุปต์, บทบาทของสตรีในองค์การบริหารส่วนตำบลของจังหวัดสงขลา, (สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๓๙).

^๔ วิยุทธ์ จำรัสพันธ์, “ผู้หญิงกับเส้นทางตำแหน่งผู้นำชุมชน,” พัฒนาชุมชน ๓๒(๗) (๒๕๓๖), หน้า ๓๖-๔๔.

กระบวนการเข้าสู่ตำแหน่ง สตรีประสบความสำเร็จจนได้รับเลือกให้เป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะต้องประกอบด้วยปัจจัยเกื้อหนุนหลายอย่าง ได้แก่

๑) การตัดสินใจลงสมัคร มีพื้นฐานมาจากความสนใจส่วนตัวและต้องพิสูจน์ความสามารถของตนโดยมีบุคคลรอบข้างสนับสนุน

๒) กลยุทธ์ในการหาเสียงที่ดี

๓) ปัจจัยเกี่ยวกับตัวผู้สมัคร ความพร้อมในด้านฐานะ การศึกษา ประสบการณ์ในการทำงานพัฒนา คุณลักษณะความเป็นผู้นำ ความมีบารมี

๔) ปัจจัยเกี่ยวกับเงื่อนไขของชุมชนและได้รับแรงสนับสนุนจากชาวบ้าน รวมทั้งโอกาสและจังหวะที่เหมาะสม

แนวคิดในการพัฒนาชนบทคือ การพัฒนาชาวบ้านให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งกายและใจอย่างต่อเนื่องยาวนาน เน้นการพึ่งตนเองของชาวบ้านเป็นหลัก และการพัฒนาต้องมาจากความต้องการของชุมชนเป็นหลัก

กำนันผู้ใหญ่บ้านสตรีส่วนใหญ่สามารถดำเนินการในตำแหน่งได้อย่างมีประสิทธิภาพสามารถทำงานจนประสบผลสำเร็จได้ดีในทุกสถานการณ์ วิธีการทำงานกับชุมชนส่วนใหญ่จะใช้หลักการวางแผน โดยจัดลำดับความสำคัญและจำเป็นของกิจกรรม มีการประชุมปรึกษาหารือกับบุคคลทั้งในและนอกชุมชน ประสานงานกับหน่วยงานรัฐ และเอกชน สามารถสร้างศรัทธาและแรงจูงใจให้ชาวบ้านมาร่วมมือ

รูปแบบโครงการ มีทั้งการพัฒนาด้านจิตใจ สังคม การส่งเสริมอาชีพ และปัจจัยพื้นฐาน เช่น แหล่งน้ำ ถนน

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางพรสม เปาปราโมทย์
ตำแหน่งทางวิชาการ	ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านสตรี
ประวัติการศึกษา	รัฐศาสตรบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ประวัติการทำงาน	ปี ๒๕๒๔ - ๒๕๓๒ เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน ๓ - ๔ กองแผนงานและวิชาการ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ปี ๒๕๓๒ - ๒๕๔๔ เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน ๔ - ๘ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ปี ๒๕๔๖ - ๒๕๔๙ นักวิชาการพัฒนาสังคม ๘ สำนักส่งเสริมสถาบันครอบครัว สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ปี ๒๕๔๙ - ๒๕๕๑ นักพัฒนาสังคม ๘ สำนักส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชาย สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านสตรี สำนักส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชาย สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์